

Жүзінчо-Літературалық Журнал

Bandura

Бандура

Year 12

ЛИПЕНЬ — 1992 — JULY
ЖОВТЕНЬ — 1992 — OCTOBER

Number 41-42

“БАНДУРА”

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор Мішалов, д-р І. Соневицький, проф. Дарія Каранович-Гординська, Роман Савицький, композитор Юрій Олійник, д-р І. Маглай (Туб), д-р М. Рубінець (УНР).
Англомовна: Ліда Чорна, Петро Матіашек.
Гол. редактор: Микола Чорний

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ:

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

“BANDURA”

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the “Bandura”.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — 15.00 дол.
Поодиноке число — 7.00 дол.

Канада — 17.00 дол.

Інші країни — 17.00 дол.
Поодиноке число — 8.50 дол.

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — 15.00 дол.
Per issue — 7.50 дол.

All other countries:

Annually — 17.00 дол.
Per issue — 8.50 дол.

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Subscription in U.S. Dollars only.

для
ЖУРНАЛУ
„БАНДУРА”

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ
журналу
„БАНДУРА”
залежить тільки від Вас!

The Bandura Magazine is an important
Journal devoted to Ukrainian folk music.
Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be
published without your support

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ СВЯТИМ ЙОРДАНОМ І НОВИМ РОКОМ

РІЗДВЯНИЙ ПРИВІТ

**Нехай цьогорічні Свята Народження Ісуса Христа — наповнять
наші серця оновленою енергією до дальшої праці на кобзарській
ніві.**

Традиція кобзарства живе й сьогодні від новітного кобзаря — бандуриста Василя Ємця, Костя Місевича, Зіновія Штокалка, Володимира Юркевича і усім нам дорогого Григорія Трохимовича Китастого.

Колядуючи на бандурах.— вітаємо з Радісними Святами Різдва Христового: Український народ, Уряд України, Ієрархів усіх наших українських церков та всіх бандуристів, розсіяних по всіх найдальших закутках світу.

В Україні: Київських бандуристів, Кримську Капелю Бандуристів ім. С. Руданського, "Проліски" — капелю молодих бандуристів, Ансамбль Запоріжжя, Кобзарський Музей в Переяславі Хмельницькому, дитячий Ансамбль, та робітню бандур, Кобзарську Школу в Стрийцях, Капелю Сліпих Бандуристів "Карпати" у Львові, Відділ бандуристів при консерваторії ім. Лисенка на чолі з проф. В. Герасименком, родинне тріо бандуристів Баран, Ансамбль бандуристів Рівного, Ансамбль Бандуристів Луцька, Ансамбль при музичній школі в м. Кременці, Ансамбль при Ліцею в Крем'янці.

Сердечно вітаю також бандуристів: Аргентини, Бразилії, Парагваю і Венезуелі. Та — всіх бандуристів поодиноких — які я мав нагоду зустрічати, відвідуючи Україну.

ІШОВ КОБЗАР ДО КИЄВА

КОБЗАРСТВО... Воно, хоча й били його морози, колись буяло. І поки що не зникло. І громада українська знову його шукає саме зараз, у ці непевні, затюкані часи. Вона знову й знову прагне підняти із забуття, воскресити цю оригінальну духовну інституцію українського народу.

І це не штучні намагання, це — поклик життя. Бо кобзарі на багатовіковому історичному терені ніколи не були просто музиками, що розважали народ, як нині кажуть, "задовольняючи естетичні потреби населення". Ні, функція їхня була зовсім іншою — **вони завжди будили совість народну**, підводили людей з колін, прагнули з раба зробити героя. Тим-то не обходилися без них козацькі походи та селянські повстання, тим-то й були вони нищені та переслідувані різної масті можновладцями аж до наших часів, бо влада завжди гнула простого чоловіка згори, вони ж піднімали його знизу.

Їх називають народними Гомерами України за їхню історичну суть, за масштаб їхньої діяльності, за їхнє місце в українській духовності. У нашій нещасній та героїчній українській історії вони були завжди гнаними. За Правду! Пригадується поетове:

А правда лиш одна —
Вона гірка й колюча
І завжди в біді...

Нещодавно опубліковано думу Єгора Мовчана — мого вже покійного земляка-кобзаря — про голодомор 33-го. Виявляється, співав він її людям і в ті страшні часи, коли після 7—9-мільйонних втрат од голоду на Україні за кілька років після цього в Союзі було репресовано близько 20 мільйонів людей і з них 7 мільйонів розстріляно. Мабуть, було з-поміж них немало і тих, кому цю думу співав Єгор Мовчан.

У часи застою мій добрій товариш — земляк Володимир Саєнко, на короткий час секретар райкому партії, взяв на себе мужність громадянина та сина України — це його зусиллями споруджено тоді у Великій Писарівці на Сумщині бронзову скульптуру Мовчана з кобзою на повний зріст. Не якогось нашого чергового вождя, а одного з останніх корифеїв нашого кобзарства! Дуже швидко по тому Саєнко опинився поза номенклатурною обоймою, що й не дивно.

Того ж таки часу збирав докутише кобзарство Сергій Козак — мій старший колега по київській оперній сцені, на той час голова Музично-хорового товариства України.

Нині кобзарську справу взяв до рук своїх Український фонд культури. Спроба організувати Спілку кобзарів України рік тому захлинулася. Однак у с. Стрітівці на Кагарличчині столичної області було створено першу

кобзарську школу, де понад два десятки обдарованих кобзариків провчилися вже рік під загальною орудою відомого нині кобзаря Василя Литвина. Багато ще й у тій школі слабких місць, але ж вона — Перша, і до того ж Кобзарська, а стереотип ставлення до кобзарів з боку тих, хто міг би її реально підтримати, відомий. Досить поглянути, як втілюється в життя закон про державність української мови. О, скільки яничарів як сиділо, так і сидить у апаратних кріслах! Це до них звернувся недавно один з наших пророків Дмитро Павличко:

Вертайтесь до своєї мови,
Мої засліплені братове,
Прозріть! І в купищах полови
Знайдіть зерно, ядро здорове,
Яке ще здатне прорости.
Вертайтесь крізь оновлень чари,
А ні — то йдіть у яничари,
І хай вам мати в день покари
Слізьми не вимолить прощень...

Ці рядки вже стали піснею Михайла Степаненка, і не сумніваюся, що ось-ось вони полинуть у народ наш під передзвін бандур та кобз, розбуджуючи Совість, розгинаючи хребти людської гідності.

Отже, 31 травня — 1 червня цього року в Києві відбувся установчий з'їзд кобзарів України старанням Українського фонду культури. Відбувся під склепінням помпезного музею В. І. Леніна. До слова буде сказати, що помпезність завжди була ширмою недобрих справ і винен тут, ясно, не Ленін, а його керівні нащадки, які навіть те добро, що було у справді ленінській національній політиці, звели до своєї протилежності, до нашого сьогоднішнього мізерного стану. Але ж, як би там не було, це говорив Ленін:

1. "Візьміть Росію і ставлення великоросів до українців. Звичайно, кожний демократ, не кажучи вже про марксистів, буде **рішуче боротися** проти **нечуваного приниження українців** і вимагати повної рівноправності їх".

2. "Царизмові особливо важливо задушити український дух, рух багатомільйонного народу, **який історично ще спав донині, до свободи, до рідної мови**".

3. "Якщо Фінляндія, якщо Польща, Україна відокремляється від Росії, в цьому нічого поганого немає. Що тут поганого? Хто це скаже, **той шовініст**".

Гадаю, що ленінське переконання має прямий стосунок до установчого з'їзду кобзарів України, бо кобзарська творчість завжди мала політичний характер, завжди йшла на прю за суверенність та свободу віками кривдженого українського народу. Кобзарство завжди було важливою частиною українського руху, про який писав Ленін, і який так хотілося задушити не тільки царизмові, а бажається ще й донині задушити дуже багатьом з когорти "ленінців" імперського кшталту.

Отож, з'їзд відбувся. Створено, нарешті, Спілку кобзарів України. Її

головою обраний Василь Литвин. Українським суспільством визнана життєва необхідність кобзарства. Відновлюється офіційно, оживає важлива частина духу українського народу в надії на його розвій у єдиному річищі відродження нації, її мови та історії, її сувереності серед рівних народів світової співдружності. Як часто в різних дискусіях чесних і нечесних опонентів надибуєш нині щирі неточності та безсовісне маніпулювання поняттям, коли конкретний народ ототожнюється з населенням, що проживає на його території, коли по-різному трактуються терміни "національний" та "народний", коли за багатонаціональністю населення прагнуть поховати права корінного народу, забуваючи про світову практику найцивілізованиших країн; коли у населення лицемірно питаютися, бути чи не бути народові. Досить послухати лише сесію Верховної Ради України. Хіба в тому ж таки кобзарстві зацікавлене все населення України, а не український народ? Або (за Леніним) "націонали"? Хіба я можу довіритися репортажеві московського кореспондента з Литви чи Латвії, коли для нього права російської діаспори в Прибалтиці, ймовірно, важливіші прав літовців чи латишів як народу? Чому, говорячи про багатонаціональність республік та хоча б і нашої України, ніхто, на жаль, не підкresлює, що національні меншості росіян, євреїв, поляків, греків, болгар та інших представників націй **мають свою культурну метрополію в Росії, Ізраїлі, Польщі, Греції, Болгарії і т. п.**, тобто, що їхня національна культура розвивається **незалежно від них**, розсіяних меншостей, і що вони все-таки можуть користуватися її плодами, налагодивши лише відповідні зв'язки з метрополією. Однак найдивніше те, що ті ж таки "політики" забувають, що Україна і є метрополією для всіх українців світу, і що "нема в світі України, немає другого Дніпра". Отож, реалізація того ж закону про державність української мови на Україні, грузинської в Грузії, молдавської в Молдові, литовської в Литві — це питання **життя і смерті національних метрополій** цих народів і в той же час аніскілечки не загрожує національним метрополіям їх етнічних меншостей: росіяни довічно можуть черпати святині національного духу з Москви, поляки — з Варшави, греки — з Афін, болгари — з Софії... А звідки черпати українцеві? З Києва? То треба, щоб Київ, щоб Україна були українськими. Іншої логіки немає.

Зажурилась Україна, що нігде прожити:
Витоптала орда кіньми маленькій діти...

Якщо за роки радянської влади з території колишньої Російської імперії зникло понад 50 малих народів, то тільки через повальну русифікацію, тобто знищення культурних метрополій цих народів. Нині прагнуть відновити метрополію кримські татари, бо як меншості без національної метрополії вони зникнуть, бо не можуть зараз так, як радянські німці, емігрувати до своєї етнічної матері. Імперські тенденції тривають, республіки ще не сягнули суверенітету, вони роблять поки що в цьому перші крохи. Але ясно, що прагнення народів вижити етнічно, духовно все одно приведе до перемоги ідеї суверенності.

Інтернаціоналізм у світі завжди існував, існує і буде існувати. Як і патріотизм — це позакласова категорія. Скрізь у світі, у всіх країнах

благополучно живуть люди інших націй, а країни співробітничають між собою для загальної користі. Якщо ми козиряємо навіть радянським інтернаціоналізмом у Великій Вітчизняній війні, то куди ж подіти інтернаціоналізм, що в тій же війні поєднав нас з французами, англійцями, американцями, канадцями і т. д. і т. д.? Якщо сорок п'ять років тому переміг наш соціалістичний інтернаціоналізм, то що ж тоді перемогло Наполеона у війні 1812 року? Інтернаціоналізм породжується патріотизмом і без останнього немислимий, бо тільки патріот здатен осягнути й оцінити патріотизм іншого.

Політика, а особливо політика насильства над людиною та цілими народами, як це сім десятиріч було у нас тільки за радянської влади, перекручує, деформує одвічно прості категорії буття, в тому числі й елементарний патріотизм — прекрасне, плодотворне почуття причетності до народу та відповідальності перед ним.

Якраз почуття полум'яного патріотизму українця завжди несе кобзарство. Скільки вибивали його, скільки компрометували його жупелом націоналізму! Але ж де, в якій думі, в якій пісні, який кобзар, коли обстоював оту зверхність, винятковість української нації? Він лише оплачував її неволю та її болі і кликав до визволення уярмлених! До чого ж тут націоналізм?

”Нація” по-латині є народ. Отже, ніколи національне не протистояло народному, а народне — національному. Так само логічно стверджувати і те, що **антинаціональне дорівнює антинародному**. Маніпулювати категорією ”національного” в той же час важче, ніж категорією ”народного”, бо народом якось простіше називати мішанину населення, нація ж більш строго регламентує поняття ”народ”: назвати населення нацією може лише невіглас чи політичний крутій. Тим-то оперувати визначенням ”нація” та ”національний” наважувалися ще зовсім недавно не тільки прості смертні, а й високі політики: так було надійніше, бо розплівчастіше — конкретність в епоху брехні була не в моді. Кобзарство ж — суто національна форма синтетичного мистецтва. Кобзарство — це Україна. Як українська мова. Як Запорозька Січ. Їх і знищували паралельно. Бо вони загрожували Російській імперії здоров'ям великого народу. Ослабити національну суть та єдність українців всіма засобами з часів Богдана Хмельницького (а ще раніше цього прагнула Польща) було великою і особливою турботою всіх російських царів.

Кобзарі лікували дух гнобленого народу. То чого ж чекає від нього українська нація сьогодні? Того ж самого, що й віками раніше! Український народ усе ще не вільний і не рівний серед інших народів. Інструкція Катерини II про планомірну, методичну русифікацію України виконувалася і виконується завзято до сьогоднішнього дня. Як бачимо, адресувалася вона не тільки генерал-прокуророві князю Вяземському, а й на століття вперед усім наступним імператорам російським, в тому числі й радянським.

На самому установчому з'їзді кобзарів України, хоч як дивно після сказаного вище (а загалом це й не дивно після Павличкових віршів ще

вище!), визначилися дві тенденції щодо розуміння самої суті кобзарської справи сьогодні.

Кого нині вважати кобзарем? Одні вважають — і їх більшість, — що отого сліпого діда, який часто в підземному переході на площі Жовтневої революції в Києві збирає своєю кобзою та співом гурти слухачів. Притихають старі й молоді, слухаючи про Морозенка та козацьку старовину. Кидають копійки, а то й карбованці до нехитрої кобзарської каси. Не з милосердя — хоча й милосердя ої як потрібне, — а з вдячності за невмирущість вікового народного духу. Дід — не старець! Дід — втілення високої людської гідності через місію свою будити душі сьогоднішніх своїх земляків: сліпому, йому видніше за багатьох мільйонів зрячих. Він — не артист. Він — кобзар, а це вище артиста-виконавця, хай він буде навіть народним артистом СРСР! Бо вишкіл професії музики — це лише засіб, а отої дід-кобзар — це саме втілення духовної місії оборонця Народу від виродження, його самовідродження на історичних шляхах. Для мене оцей дід сьогодні — **національний герой**, бо навіть немічним плечем підпирає націю, себто український народ у його негараздах та бідах. Те саме можу сказати й про інших, приміром про Василя Нечепу з Чернігова — і молодого, і не сліпого, і не в переході. І не кидають йому копійки та карбованці, а отримує він як артист філармонії визначений гонорар. Хіба ж винен отої дід-кобзар, що гонорару йому ніхто не встановив? Але ж обоє, хоч і в різних формах, саме кобзарють, творячи, відроджуючи Дух України, а не просто естетично всіолоджуючи своїх слухачів.

Задовольняти естетичні смаки віртуозною грою на бандурі-кобзі, звичайно ж, справа хороша і поціновується у всьому світі. Однак, перш ніж віддати дешіцю для здоров'я всього світу, треба зробити все для здоров'я рідної матері, інакше будеш поганим сином, так само як і мати, що думає про весь світ, а не дбає про власне дитя — погана мати.

Україна — кобзар. Мати — син. Ось глибинна суть кобзарства; як я її розумію. **Моральне здоров'я роду — народу через свободу!** Саме цей духовний пріоритет кобзарської справи я вбачаю домінуючим над мистецьким компонентом, тобто виконавським ремеслом. Звичайно, чим вища майстерність співу та гри на кобзі-бандурі, тим краще — з цим ніхто не сперечатиметься. Однак у кобзарському ділі, як місії патріотично-духовній, я особисто завжди віддам перевагу тому, про що співає кобзар, аніж як він це робить. Точніше, мене не стільки цікавить віртуозність, досконалість гри та співу кобзаря, скільки внутрішня його виразність, порухи його душі, його Віра. Бо не голос і не звук кобзи передається людям, а саме Віра кобзаря, його громадянський пафос, підтекст того, про що він співає сьогоднішнім людям. Отже, як бачимо, є й інший, так би мовити, академічний погляд на кобзаря, що відкидає сьогодні, ніби непотрібну, суть кобзарства як історичного духовного виразника України, схиляючись як до основи, до музичної його майстерності. Її сповідують головним чином випускники консерваторії, майстри гри на бандурі, що зводять

кобзарство до виконавської діяльності у розвої світової музичної спадщини — власне, до інструментальної справності.

Грати Баха на бандурі? А чому, справді, їй ні? Однак ніякого кобзарства тут немає, а є просто ординарна чи видатна творчість виконавця-інструменталіста. Тобто тримати кобзу-бандуру в руках — ще не означає бути кобзарем. Тих, що вміють грати на бандурі, у нас тисячі, а кобзарів — одиниці на всю Україну, що дійшли до нас із геноцидів минулого. Мова саме про них. Їх мало, їм важко захищати свої права, важко себе реалізувати. А Україні, їй саме сьогодні, вони потрібні, як суверенність її, як її свобода, як національне її відродження.

Колись, від час фашистської окупації, на бідних сільських базарах України з'явилося досить багато кобзарів та лірників. Це були немічні люди, у якомусь лахмітті, що часом і геть слабкими голосами, співали давні пісні та думи. Чимось приковували вони мене, малого, до себе, щось бентежне і ще не свідоме будили, розказуючи про неволю, козацькі подвиги, розіп'яту на хресті Україну... Той спів відлунює у мені їй зараз, бо то було хоча їй нещасне, але дитинство. З того часу постать перебенді, що йде в люди, для мене свята. Ні це не елементарне старцовування, на що натискають представники професійної інструментальної віртуозності. Я часто бував за рубежем і стверджую: там дещо інше ставлення до вуличного музиканта. Очевидно, це залежить од рівня загальної культури.

Не так давно помер на Ровенщині один значний чоловік, а саме Феодосій Іванович Сахно — — справжній український інтелігент, краєзнавець, українознавець, якому також боліла їй доля нашого сьогоднішнього кобзарства. Додам, що косувато дивилося на нього начальство: надто любив чоловік Україну, надто розумів процеси, які деформували її душу.

Якось надіслав він мені матеріали про лавірківського (Чернігівщина) кобзаря Ігоря Рочка — учня славного Євгена Адамцевича. Його репертуар складає близько двохсот творів, у тому числі десятки старовинних дум. Працював він тоді на фермі у колгоспі, і Феодосій Іванович, рекомендуючи І. Рочку як дуже цікавого кобзаря, якого варто показати широкій громадськості, обурювався тим, що жодна місцева школа, знаючи про Рочку, не запросить його ніколи, щоб він зустрівся з дітьми, розказав про кобзарство, поспівав. Отоді я ще раз згадав про свої дитячі враження воєнної пори і особисто познайомився з Рочком. Однак мої намагання якось організувати його виступ на Українському телебаченні, на жаль, так і не знайшли реальної підтримки, хоча їй бралися за це ніби зацікавлені люди. І на той час то була не дивина.

Створення Спілки кобзарів України, будемо сподіватися, піднесе громадський та мистецький престиж кобзарської справи. Хочеться вірити, що у плині національного нашого відродження зацікавлені, нелукаві люди піднесуть потоптаний кобзарський дух, та їй стрепенеться у срібному передзвоні віків українське серце.

Павло Романюк
Лауреат республіканської премії
Спілки журналістів України
"Золоте перо"

”ВЗЯВ БИ Я БАНДУРУ”

Слова відомої пісні більш ніж актуальні. Бандуру взяти ніде. Ті, що є, перестарілі. Сучасніші? Не відомо, чи взагалі з'являться.

Як історія наша обрала в страдницькі спутники бандуру, зберігала завдяки їй пам'ять поколінь, оповідала героїчну думу, жалілась і боролася, ридала і піднімалася, так і бандура, з якою народ пройшов крізь століття, набуваючи національну духовність, волю і пісню знайшла Василя Герасименка. Не то героя, не то жертву. Не то подвижника, не то мученика. Відпустивши назавше цілі покоління кобзарів — від мандрівних рапсодів до шукачів сучасних інструментів, залишила його наодинці. Нам і собі. Так, більшість славетних обранців (бранців!) бандури відійшли, а бандура, як ніколи, перед сакраментальним ”бути чи не бути”.

Бандура не лише співала історію. Була її часткою, первом, струною. Звучала при королівських дворах та у палацах магнатів, але завше жорстоко переслідувана як освячений народом інструмент. України не відцуралася, за що і поплатилася. Царат не щадив бандуру за нескореність, комуністичний режим — за народність. Відома трагічна доля Гната Хоткевича, письменника, режисера, музиканта і геніального реформатора бандури, сотень народних співців, що фізично знищенні у 30-х роках. Частина бандурної раті емігрувала, зберігши в діаспорі традиції отчого краю. В Україні сяк-так існували капели бандуристів, із максимально обмеженим репертуаром та вихолощеним виконавством. Але бандуру зраницли в самісіньке серце. Перепинили на півшляху. Обрубали в історичному розвою.

У самий раз згадати, що кожен музичний інструмент має неповторну долю, свою еволюцію, власних героїв-творців, виконавців, меценатів. Століттями шукають оптимальну форму, благородне звучання, функцію та застосування. Місце в ряду інших інструментів, свівзвучність із людським голосом. Придатність до розмаїтих музичних форм. Словом — властивості талановитого, а то й геніального творіння. І якщо таланило на геніїв (як скрипці на Страдіварі чи Гварнері, органові на родину Зільберштейнів), інструмент набував класичної довершеності. Диктуючи стиль і моду. Організовуючи репертуар і усталюючи жанри. Осягалася вершина, сказати б, ідеальна досконалість, із безмежним простором для натхнення, віртуозності, виражальності. Музичний Олімп (Еверест?) даного

інструменту — з втратами і здобутками — виконавці здобувають знову їй знову. Вище нікуди.

Образно кажучи, в тих же скрипці чи фортепіані потенційно вже закладені всі Паганіні та Ріхтери. І як за кожним із кращих — цілі армади виконавців, від близьких до посередніх, так і за кожним класичним інструментом — армії конструкторів, технологів, винахідників, від значимих до малих. Велика музика замовляє велику публіку (і навпаки), велике мистецтво (і навпаки) спонукає велике виробництво. Виникає завершений цикл, чи пак сюїта взаємонаснаження духовного і матеріального, індивідуального і громадського, артистичного і технологічного.

Інакше з бандурою. Будучи унікальним творінням і явищем українського генію (жоден інший народ не знає такого інструменту), бандура, як згадано, зазнала всіх потрясінь національної історії. В долі бандури — мало того! — віддзеркалена наша державність, а в недолі нашої державності — драма бандури. Протистояла асиміляції, денационалізації, винародовленню, а ті процеси гальмували, упосліджували, добивали бандуру. Якби подібний інструмент мала Росія чи Польща, він, гадаю, ще десь століття тому назад набув би виражальної класичності та артистичної повноправності. Його на всіх рівнях вивчали б, пропагували, пишалися б. Як тризуб чи синьожовтий прапор, бандура мала би найвищий статус національного символу — української духовності. Переливи бандури щодня лунали б у позивних, заздравицях, маршах. Поважні концерти, фестивалі, конкурси бандуристів (а не поспівування під її акомпанімент) ставали б святами національної ментальності. Музична література для бандури посідала б найпочесніше місце, а кращі виконавці були б національною гордістю. І хоч би те все було, над бандурою у поті чола працювали би конструкторські бюро, технологічні лінії, дослідно-експериментальні фабрики. І бандура все відкривала б свої золоті скарби — як душа визволеного народу, якій Господь за муки дарував неповторний голос. Багатоголося! У нас — усе навпаки.

Музична промисловість України, представлена багатьма спеціальними підприємствами, що нині працює не на українську культуру. Швидше проти. В пропорційному відношенні випуск бандур до інших інструментів (піаніно, баяни, гітари тощо) становить... один до мільйона. Подібне — щодо якості і досконалості виробів. Мало того, здійснювалася свідома політика дискредитації, локалізації та музейфікації бандури. Її заганяли в культурницьку резервацію, а часом і гетто, то ж розвій унеможливлювався наперед. Як і століття тому назад, усе трималося на ентузіастах. Свого часу І. Скляр розробив нову модель київсько-харківської бандури, не втіленої... Жодна українська фабрика не займалася розробками чи вдосконаленням бандур, а те, що приймалося до виробництва, з одного боку, не було новацією, з іншого — нищилося нездарністю виробництва. Якщо з боями і муками вдавалося запустити в серію якусь модель, то була ціла епопея. З сумним фіналом. Чому?

Чому нації в центрі Європи, на перетині культурних шляхів, уславленій

своєю музичальністю, не вдалося здійснити прорив із бандурою у широкий світ? Використати винятковий шанс, який не дано багатьом народам — у силу відсутності родового і потенціально геніального інструменту? "Історичну обмеженість" старої — діатонічної, акомпануючої, тихозвучної, настроєної на певну тональність (під виконавця) бандури тою чи іншою мірою подолали зусиллями майстрів, пошуки яких, проте, були розрізnenі й різноспрямовані.

Ймовірно, давалися взнаки минула вдача та, сказати б, гранична суперечливість самої природи бандури. Сущий музичний сфінкс. В давнину симетричний корпус видовбували з цілісної заготовки. Аби забезпечити темперацію, розширити діапазон, посилити звучання тощо, довелося збільшити кількість струн, змінити форму корпусу — в бік асиметрії, наростили масу інструменту, що одразу викликало, здавалося б, нездоланні труднощі. Арфа чи цимбали, не кажучи про фортепіано, в процесі розвитку (довелося ввести металеві рами для натяжіння струн) обважніли до стаціонарності. Були спроби "доробити ніжки" і бандурі... З усією гостротою постало питання матеріалу — де знайти дерево належної якості і розмірів. Приміром, вербу для своєї першої цільнокорпусної бандури В. Герасименко шукав кілька років, що, звичайно ж, виключало серійне виробництво.

Бандуристи (а є й бандуристки) не витримували пудових інструментів, а корпуси не витримували — згиналися в дугу! — натяжіння струн, що перевищило тонну... Історично склалися дві школи виконавства — київська (з акомпануючою лівою рукою) та харківська (обидві руки рівноправні). Відповідно — два типи бандур. Який обрати за основу? Г. Хоткевич (потім І. Скляр), поціновуючи харківську школу, розробляв її відповідну модель інструменту. Та репресії все знищили. О так! "Музейна" бандура звучала на декадах, святах, урочистостях, але інструмент не може жити і живитися виключно вчорашнім! Його слава не може бути обернутою в минуле.

Не менш парадоксальною виглядала її географія. Бандура побутувала на сході України і в діаспорі, в Галичині була майже не знакою. Завдячуємо примхливій долі за те, що відзначила В. Герасименка, і він заснував у Підкарпатті центр бандуротворення і виконавства. Повернув бандурі, сказати б, втрачену соборність щодо всіх українських земель, а то чин справді історичний. Прообраз бандури — гуслі — знала вся давня Русь. І от у Львові з'явився новоявлений Боян, що намірився днесь "славу рокохату" традиційній культурі, хоч сам висів на волоску.

Починав від азів, від позичених, допотопних інструментів. Вибудував, можна сказати, самобутню музичну державу з столицею у Львові та осередками по всій Галичині і далі. Здобуваючи лаври, звання та визнання.

І не здобуваючи належного по суті — свого універсального таланту і феноменальних можливостей. Марнуючи час на суетні її третьорядні справи. Терплячи приниження від абсурдних обставин, пустопорожніх чиновників та недалеких колег (є плани "вивести" бандуру з Львівської консерваторії!). Видаючися таким собі дивакуватим фанатом і бандуровим ентузіастом в очах обласного та республіканського начальства, до свідо-

мості якого не доступається десятиліттями. Набиваючися і догощаючи тим, котрі по службі мусіли би самі — не лише в переносному сенсі — носити його на руках, ловити кожну думку, славити й шанувати.

Може, таки фатум долі? України і бандури, і кожного, хто єднається із ними душею? Може, В. Герасименко вродився не там? Не тоді і не серед тих? Не там, бо, якби десь у США чи в Канаді, був би при гроших, мав би власну фабрику, представництва та ангажементи по всьому світі.

Ба — та у Львові, витрачаючи зароблене на себе, жив би не гірше директора ресторану чи доброго промисловця. В якщо врахувати, що музичні фабрики мусіли би укладати з В. Герасименком контракти та оплачувати його працю, міг би стати... Як славно, що все те не здійснилося. Що мудра державна політика оперта на принципі максимального визиску талантів — без найменшого докору сумління! Тай як порахувати все, що належалося би В. Герасименкові, якщо він в одній особі столяр-краснодеревник, слюсар, токар, кресляр, моделювальник, полірувальник, настроювач і т. ін., і т. ін. Матеріалознавець, технолог, конструктор. Винахідник, а головне — ідеолог бандури. Ота богосяйна постать, крізь дух і плоть якої до нас пробивається первородний національний інструмент. У якій валюті, в яких сумах оцінити вже не золото рук, а потенціальну геніальність думки? Бо в його особі без перебільшення зліто, мабуть, не сотні, тисячі індивідуальностей, як правило, звично розпорощених. У тому наша і культурницька розсіяність, діаспоричність. Маємо ж ціле — не цінуємо.

Не тоді В. Герасименко прийшов, бо спершу бандура не була потрібною комсистемі, але, на превеликий подив, виявилася ні до чого й демократ-патріотам і народолюбам. Коли нещодавно В. Герасименко звернувся з клопотанням "вищестоящих інстанцій" до мера Львова В. Шпіцера, той відіслав його подалі (на комісії), навіть не глянувши у бік бандури (з портретом Шевченка).

Не серед тих вродився, бо під його дар винахідника, конструктора, технолога, матеріалознавця і многая прочая інші організували би дослідний інститут, експериментальну лабораторію, серійне виробництво. Відповідні культурні фундації, концертні програми, світову рекламу. І т. п. У нас же за чотири з лишком десятиліть В. Герасименка, який роздобуває все сам, від початку і до кінця все робить власними руками, не відвідав жоден посадовець від культури чи представників влади. Не поцікавився, на які кошти, за які винагороди вкладає по 16-18 годин на добу.

Се відомий віртуоз-гітарист Ічіро Судзукі, почувши звучання бандури доночки В. Герасименка — Оксани, запрошує її для спільніх концертів у кращих залах Європи та Азії. Се в Японії, в Токіо, при перших переливах бандури Оксани, весь зал встає. Бо звук той — як місячне сяйво над Фудзі. Як весняне квітіння сакури. Щось сокровенне і вище, заради чого варто жити, аби пізнавати у кращі хвилини. Щось неповторно проникливе і глибоко національне, підвладне лише вищому осягненню. (Може і бандура народилася і живе не там?)

Се десь інде в майстерню національного Страдіварі водили би як у

храм, де вклоняються національним святощам. До подібного, може, дочекаємо і ми. Тільки ж, що про нас подумають? І подумають правильно!.. Десятиліттями В. Герасименко майстрував бандури на кухні, поки не звільнилося підвальне приміщення. Домігся, випросив. Обладнав майстерню, та злі підземні сили — в прямому сенсі — жорстоко помстилися. Прорвала каналізація, майстерня стала наче б філією міської клоаки.

Там, у позбавленому денного світла, задушливо-засмердженому "храмі", В. Герасименко творить щось рівнозначне українському національному генієві. Відкриває тисячолітні скарби (так, від часів Бояна). Збирає бандури, які на рівних звучать у концертах із фортепіано чи скрипкою!.. І кожна наступна модель має перевершити попередню. За зручністю, звучанням, можливостями. А думки значно випереджають зроблене руками. О якби ж то з самих думок постала омріяна бандура!

Сюди, у підвал, водити екскурсії! Хай знають пахощі нашої сакури, бачать наше місячне світло. Як і маestro, нехай відчувають кисневу задуху, подивуються технічному обладнанню зразка XVII століття, збагнувши всю турботу про розвій нашої культури. *Хай кожен, хто прийде сюди, раз і назавше, даруйте, плюне і постановить: на цій землі краще бути ким завгодно — ділком, жуліком, неробою, взагалі ніким. Тільки не подвижником.*

І сьогоднішня доля України — в недолі бандури. Роблене В. Герасименком відрізняється від суєтного так само, як чергова буря на морі від вражуючого твору Г. Хоткевича "Буря на Чорному морі". Бандурну бурю особисто я почув від капели ім. Т. Шевченка з Детройту. Був вражений — як мандрівник вибухом стихії. Грандіозного, всевладного і откровеного. Один із керівників капели та її ветеран, сам майстер бандур П. Гончаренко, будучи гостем В. Герасименка в консерваторії, подивляючи гру вихованців на його бандурах, підсумував: "ця людина зробила для бандури більше, ніж усі ми разом узяли". Не там і не для тих прозвучало...

В. Герасименко ж карається, що зробив так мало. "Десь із п'яту частку задуманого". Може комусь не хочеться (а комусь не дано) побачити у В. Герасименкові небожителя від музики, та він давно творить чудо, наповнюючи стражденних із одинокого джерела. В пустелі забуття. Давно рукопокладенням посвячує на тернистий шлях. Щось подібне: вибити жезлом воду зі скелі чи в наших умовах творити подвиг воскресіння бандури. В останньому — біблійність історії.

Поза тим — одвічні ділами творчості. За технічною досконалістю, повнотою гармонічної мови, глибиною думки та емоційною насыченістю сучасна вдосконалена бандура наближається до класичних інструментів, хоча всі її можливості на сьогодні просто важко уявити. Це й тримає В. Герасименка, на якому тримається тріада "бандура — школа — виконавство". Інакше кажучи, еталонний інструмент завдяки досконалій навчальній методиці дозволяє виховувати артистичну зірку першої величини. При найсприятливішому збігові обставин потрібно 12-15 років каторжної роботи юного обдарування під проводом досвідченого майстра. Переконують і обнадіють наслідки перших республіканських конкурсів бандуристів, які виявили ряд яскравих зірок. Це, насамперед, Галина Менкуш, що впродовж 25-ти років доводить, що кобзарське мистецтво жінки репрезентують не гірше чоловіків. Коли не краще. Кость Новицький, Петро Чухрай, Генадій Нещотний, Остап Стаків, Людмила Псікіра, Ірина Ольшевська, сестри Ольга та Оксана Герасименки, Роман Гриньків —

далеко не повний список вихованців Київської та Львівської консерваторій.

...Нині важко повірити, що літ тридцять-сорок тому не було репертуару — навчального, концертного, тим паче віртуозного. Щоб налагодити навчальний процес, В. Герасименко укладав нотний матеріал. Від музшколи до училища і — до консерваторії. За тим — естрада, сцена, професійне виконавство. Здійснив понад 500 перекладів та аранжировок, включно з творами вітчизняної класики — М. Лисенка, П. Чайковського та композиціями Баха, Вівальді, Моцарта. Руйнував стереотипи, згідно яких бандури — інструмент "національно-побутовий". Аби йшла у світ широкий без "поводиря" традиційності.

Одночасно — суто навчально-методична та виховна робота. Учням, яких у Герасименка понад 100, з десяток лауреатів, ставив не лише музичне серце а й вирощував... міцні нігти. З капрону, теж власної конструкції. У старих кобзарів усі пальці скалічені. Як тіла і долі.

Переклади, сонатні, концертні форми, оригінальні композиції для бандури — добре, але півділа. Бандурист досі втрачає чимало зусиль при порівняно скромному результаті. Бандурі ж властива своя органічна, неповторна гармонічна, фактурна, колористична мова, що визначає автотонність та автономність її музичного буття, вирізняє з гроно інших інструментів. Та знову ж, кожна мова вимагає увиразнення, розбудови, збагачення і т. п., що вкотре повертає нам до висхідної теми — знаходження ідеального інструменту.

Загалом В. Герасименко створив біля 40(!) різноманітних моделей бандури. В тому числі підліткових, навчальних, концертних. Із механізмами для перемикання тональностей, різної сили і краси звучання. Бандурист, що взяв до рук бандуру В. Герасименка і "заграв як знав", іншого інструменту не захоче. Вага — 4-5 кг. Гарна, зручна, звучна, проста. Доведенняожної моделі — то ціла драма ідей, колізій, осягнень. Роки і роки праці, експериментів, натхнення. До роботи біля інструменту марно підходити без настрою, заклопотаному чи просто "не у формі". Напсуєш. Хай відлунює містикою, та коли кажуть, що у видатних інструментах живе душа майстра, не перебільшують. Лише живе народжує живе. У муках. А які у нас уміють створити натхнення та настрій — відомо.

Років п'ятнадцять тому В. Герасименко створив і виготовив унікальний концертний інструмент, мрію для виконавців-віртуозів. Та недарма кажуть, що мрія буває лише одна, і то недосяжна. На тиражування надій ніяких. А потреба?! Скільки чудових виконавців змушені користуватися ширвжитком. А варіант інструменту — далеко не межа. Виплекано нове покоління бандур, яке, не будучи належно використане, все ж дало свої плоди, збагатило досвідом і... все активніше переживає само себе. Та поки "в голові" В. Герасименка рояться моделі майбутнього, зокрема реставрованої бандури Г. Хоткевича, тієї — абсолютної, нам, очевидно, нема чого поспішати чи турбуватись? Йому всього шістдесят шість літ. Попереду вічність. Є три доньки, дві з них бандуристки. Спадкоємця-послідовника та однодумця нема і, мабуть, не може бути, бо (скажемо так) золоті

самородки у форми бандури — унікуми. Або є, або нема. Або їх знайдено, або...

Тим паче, що нам смішно. Нас не влаштовує, що маємо дар ізгори. Що не різні люди, а є один, котрий все здійснює сам — від задуму до інструменту, від ідеї до живої музики, від намірів до творчої школи. Навіщо ті щедроти? Нам би труднощі. Тиночки та перелази. А тут із тиночків — та й бандури! Перелазь до великого!

Не можна сказати, що на сполох не били. Обласна і республіканська преса, зокрема газета "Культура і життя", пролили не одну слізозу за бандурою. У відповідь керівництво республіканських інстанцій обіцяло ледве не суцільну бандуризацію. Львівську музичну фабрику мали пере-профілювати в дослідно-експериментальну фабрику народних музичних інструментів — із промисловим освоєнням різних моделей бандур конструкції В. Герасименка. Не так сталося, як гадалося. В. Герасименко буквально бився головою об стінку. Не байдужості — відвертої ворожості.

Один із колишніх директорів фабрики, капітан у відставці, повторював як приказку: "Пускай Герасименко побегає. Нічого у нього не вийде". У всевладній ідеологічній установі районного рівня бандуру та її ревнителя теж не жалували: "Нічого потакати націоналістическим настроєнням. Нет, не било і не буде!"

І В. Герасименко — один із найдовших національних кросів! — біля 30 років бігає довкола фабрики. Спершу старої, тепер нової. Робить для порятунку бандури можливе і не можливе. Те, що становить прямі обов'язки штатного персоналу. Пристосував до технічних умов фабрики весь виробничий процес бандури. Розробив технологічне обладнання, технічну документацію. За нормою на освоєння на фабриці нової моделі бандури вистачило б 6-8 місяців. А намарно спливають роки і десятиліття. Змінюються влади, розвалюються імперії, розлітаються партії, а над бандурою — рок приреченості.

На славній Чернігівській фабриці музичних інструментів виготовляють бандуру "пріма" і то роблять не зле, але сама модель застаріла. У Львові... плановий випуск бандур припинено 1984 року! 1991 року фабрика виробила біля 50 000 (!) гітар чотирьох типів, а також... 20 бандур на індивідуальне замовлення та 53 підліткові (з відступами від конструкції, всупереч волі автора!). Словом, інструментів хронічно бракує, індивідуальні замовлення не виконуються роками, бандурами спекулюють, пере-продажують напівфабрикати за кордон, але й те, що вироблено (особливо підліткові), фактично дискредитує знахідки та новації В. Герасименка. Не кажучи про повноцінне втілення авторського задуму. Про найменше бажання включитися в процес творення нових моделей.

Адміністрації фабрики, яку чомусь поіменовано "Трембітою", бандура — поперек горла. Аби все зрозуміти достатньо побувати в цехах і в службах, відчути настороженість та неприхильність, поспілкуватися з головним інженером Левом Тузяком та директором Мироном Куземським. Перший — рік тому назад прийшов із заводу автонавантажувачів, принісши, очевидно, звідти свої музичні уявлення та загальну культуру. В

очі не бачив технічної документації, розробленої для фабрики В. Герасименком! Директор не кращий. Розмовляє з В. Герасименком на підвищених тонах. Очі іскряться гнівом! То площ для виготовлення бандур бракує, бо фабрика промишляє... ще й меблями. То деревини ярової нема, бо її в Україні закуповують Росія та інші республіки. То взагалі можна припинити випуск бандур і відповідно настроїти колектив фабрики, бо "при ринку" пильнують заробітки, а не національні фантоми. Хоча в адміністрації, як самі запевняють, патріоти.

Дочекалися останнього шансу! Навіть більш, ніж останнього. Скажемо відвертіше. Якщо в найкоротший строк обставини кардинально не зміняться на краще, нашому Страдіварі доведеться забрати з собою... все найдінніше із задуманого. Навіть при повному сприянні, технологічному забезпеченні тощо, для реалізації задумів В. Герасименкові потрібно 10-15 років напруженої праці, доброї робочої форми та світлої голови. Поставимо питання сакраментально. А може, всім нам, як народові, так і музикам, просто ні до чого бандура — як світовий класичний інструмент? Може ми не зацікавлені у реальному духовному поступові і переходові від стану вторинності та напівколонії до нації вільної і цивілізованої? І тому не вмімо елементарно поцінувати ані Божого дару великого таланту, який для нас ніби заважкий та незбагнений, ані часу здійснення откровення, котрий на відміну від безмежності животіння та плазування завше короткий та неповторний?

Хто, отже, візьме на себе злочин (так, національний!) за втрату всього, що уособлює В. Герасименко? Винні всі — міністерство культури України, музична промисловість, уряд, громадськість, але кому від того легше?

Що робити? Проблема бандури — національна і потребує національної програми, відповідного розуміння на всіх рівнях, забезпечення, фінансування тощо. Та з нашою вдачею легше провести кілька форумів, ніж організувати щось реальне, витратити мільйони на пам'ятник, нехай і потрібний, ніж знайти засоби для "проекту В. Герасименка". Проекту вікопомного й унікального. Як не він, В. Герасименко, — ніхто. Як не ми, теж ніхто.

Що може діаспора? Найперше, усвідомити проблему. Постійно апелювати до українського Президента, уряду, культурницьких організацій: "А що у вас діється з бандурою?" Прикро, але, може, голоси з-за океану почують швидше. Бо ж про західне око ми дуже пнемося і патріоти і народолюби.

Далі. Не жебраю, але було би корисно, якби діаспора заснувала фонд В. Герасименка — "Для відродження бандури". В. Герасименко працює на примітивному перестарілому технічному обладнанні, що суттєво обмежує можливості і забирає безліч безцінного часу. Потрібні невеличкі, але сучасні верстати, інструменти, матеріали. З чим у нас наразі безнадія, а, повторю, нашому Страдіварі не платять за подвижництво ані копійки. А мусіло би бути цільове державне фінансування і забезпечення!

Гадаю, пасувало би запросити В. Герасименка у США, Канаду, де

ознайомити з його доробками та задумами людей, причетних до культури та діла. Може, виник би спільний проект? Можливо, В. Герасименкові потрібні свої стипендіати? Хай би молоді кмітливі земляки повчились у нього, перейняли ідеї. Як знати, може, майбутнє бандури — таки десь, а не в Україні. Ганьба, але правду слід казати.

І що най-найголовніше. Потрібен банк ідей В. Герасименка. Не уявляю, як його організувати, які сучасні засоби слід задіяти (комп'ютерні, моделюючі системи?), але задумки та розробки В. Герасименка, його ідеї та здогадки доконче слід зафіксувати. Адже не встигає здійснити все сам. Одне слово, потурбуйся вкотре, діаспоро, потужи за нашу нездарність. Привітати у себе черговий ансамбль бандуристів — се добре, та подбати про майбутність бандури — он де істина!

Зловмисно невдячні та неповороткі, ми любимо поремствувати — як нам сутужно. Маємо Г. Сковороду, М. Веделя, М. Березовського, Д. Бортнянського, Д. Левицького, В. Боровиковського, М. Гоголя, В. Вернадського, Ю. Кондратюка, С. Корольова, В. Глушка і ще багато інших — "не наші". Що дали стільки геніїв, а нема поміж нас Нобелівських лауреатів.

А якби знайшовся такий, що в кінці ХХ століття створив унікальний музичний інструмент — світового класу? Чи не заслужив би на найвищу нагороду. Шану земляків. Пам'ять людства. То ж дайте створити.

Перед входом до Консерваторії. Зліва М. Чорний і В. Герасименко

ЛЕОНІД ЧЕРКАСЬКИЙ

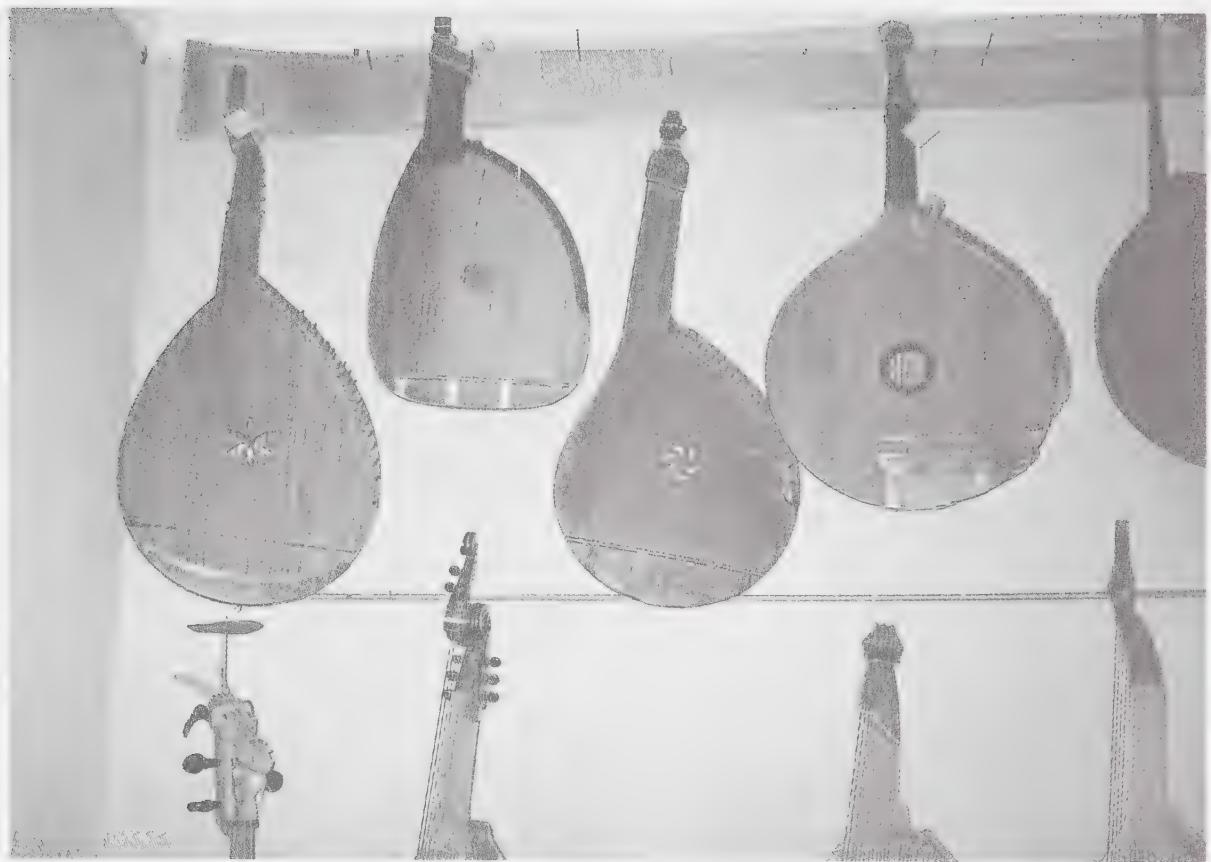
В кінці травня цього року я прибув до Києва, щоб особисто познайомитись із розвитком кобзарства та бандурництва на Україні. Не проминув відвідати і найвизначніші місця в столиці. Мій постійний гід по Україні кобзар Володимир Горбатюк, крім відомих усім пам'яток, показував мені і те, що мало хто із офіційних закордонних туристів міг бачити. Одна хата-музей знаменитого Івана Гончара чого варта! Та не меншим сюрпризом для мене було, коли пан Горбатюк, показуючи Печерську Лавру, раптом повів мене в якийсь глухий і тісний кут за маленькою церквицею. Там, як виявилося, міститься Музей театрального, музичного та кіномистецтва України, в одній з маленьких кімнат якого виставлено народні музичні інструменти. Чільне місце серед них, як і належить, займають кобзи та бандури.

Завідуючий відділом народних інструментів Л. М. Черкаський про кожен інструмент розповідав дуже багато цікавого і повчального. Я дивувався його широкій ерудиції та умінню запалити відвідувача своєю любов'ю до українського народного мистецтва.

Та найбільше здивування мене чекало попереду, коли пан Леонід запросив нас до своєї "святає святих" — до свого робочого кабінету. Тут мені перехопило дихання, бо я побачив стільки різноманітних бандур, що, якби їх виставити, потрібно було б не менше десяти великих кімнат. Передо мною висіли, стояли, лежали і діатонічні бандури XVII-XVIII століть з дерев'яними кілками, і сучасні, і відомих майстрів, таких, як Корнієвський, Тузиченко, Скляр та ін., і невідомих, з найрізноманітнішими перемикачами від найпростішого підставного поріжка до хитромудрих барабанів, важелів, кнопок, розміщених в найможливіший спосіб. Тут стоїть унікальний експеримент О. Корнієвського —бандурина. Це є синтез бандури з арфою. Я бачив бандури, на яких грали Є. Адамцевич, Є. Мовчан, І. Немирович, Ф. Жарко та ще багато інших відомих кобзарів.

Не вірилося, що все це по всій Україні, а іноді і за її межами, зібрав сам один Л. М. Черкаський. Бувало, що за одним інструментом доводилось "полювати" роками, по кілька разів їздити за сотні і сотні кілометрів, поки знаходились його сліди, а потім і він сам. А крім бандур, ми ще бачили багато колісних лір, цимбал, сопілок, дримб, кіз, бугаїв та безліч інших народних музичних інструментів. Цим неоціненим скарбом, буквально, до стелі забита одна єдина кімната.

Хочеться вірити, що в незалежній Україні для унікальної збірки пана Черкаського знайдеться достойне місце. Адже бандура, після тризуба, є другим символом України.

Бандури музею Лаври

Л. М. Черкаський в музеї між своїми бандурами

Вельзевула. Та досить про прикроці. Окрім Міністерства освіти, школа опікується Українським фондом культури та Міністерством культури. Та як кажуть, до царя далеко, до бога високо. То найбільше клопоту дістается правлінню місцевого колгоспу (голова Олексій Пилипович Іванов) та директору школи Івановій Галині Михайлівні. Завдяки енергії і волі цього подружжя кобзарська школа вижила і продовжує жити наперекір всім злим наріканням і карканням недоброзичливців, всупереч всім девальваціям. Як не дивно, а на сьогодні існування кобзарської школи (та ще й проголошеної як республіканської) більше залежить від ентузіазму і волі голови колгоспу, аніж від професора консерваторії. Дива творять дивні люди. Та в школі ще мають місце нестачі, недоробки. Нелегко доводиться і вчителям загальноосвітніх предметів — адже школа була неповна середня, а стала середньою. А хлопці з'їхалися з різних областей України і круті на вдачу... Пекуча проблема для школи — відшукати викладача по бандурі та викладача-майстра по виготовленню самих бандур. Ми шукаємо і кличемо цих людей, сподіваємось, що вони відгукнуться, бо відгукнулися ж добрі люди на поклик створення кобзарської школи: Ірина Семенівна Хоменко — заступник Міністра освіти, Борис Ілліч Олійник — голова Українського фонду культури, громадськість міст Львова, Рівного, Києва, Запоріжжя, письменники Олесь Гончар. Олесь Бердник та багато-багато шанувальників рідної пісні, мови, історії. І це ще в ті роки, коли сміливих було набагато менше, ніж сьогодні. Звичайно, зараз вже минув той час, коли вирішувалось питання — бути чи ні на Україні кобзарській школі. Сьогодні вже вирішується чисто якісний рівень роботи і життя школи, а тут проблем море і більшість з них починаються з коштів. Тож і звертаємось до своїх співвітчизників — з миру по нитці і майбутнім кобзарикам будуть... бандури. Наш рахунок: 255455 Київська область, Кагарлицький р-н, с. Стрітівка, номер рахунку 000142901 МФО 321303 Стрітівська сільська рада, Ржищівський агропромбанк. Хай і ваша доброта і праця перевтілюються в рідне слово, думу, пісню.

Запоріжська Січ

Музика Ю. Олійника
сл. О. Гай-Головка

ДО ШЕВЧЕНКА

(ДУМА ПРО ЧОРНОБИЛЬСЬКЕ СЕЛО)

Тарас Шевченко:

Садок вишневий коло хати,
Хруші над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечеря колло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Та соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все... Тільки дівчата
Та соловейко не затих...

Олекса Гай-Головко
до Шевченка:

Усохли вишні коло хати,
Хруші над ними не гудуть,
Плугатарі з полів не йдуть,
І не співають вже дівчата
І матері на них не ждуть
З вечерею... Навколо хати
Пустеля дика і німа,
Лиш вітер не кінча стогнати,
Де загніздилася пітьма.

Замовкло в хаті й коло хати,
Що ж статися отут могло?
Село ж як писанка було.
У дні твої хоч і палати
В селі твоїм чинили зло,
Але хатки стояли білі
Тоді в кріпацькому селі,
Хоч і горбаті і у млі,
Ще й вилиннялі й посивілі,
І зігнені аж до землі,
Але віконця не забиті
У цих хатиночках були,
В них людські голоси гули
І воду із криничок пити
Батьки відерцями несли...

Нема цього, нема й не чути.
З Чорнобиля підвівся спрут,
Отрута впала там і тут,
Смертельна, дьявольська отрута
І людський знищила приют.

Це ж марксо-ленінська комуна
Забила вікна у хатах,
Перетворила все у прах.
Води нема, немає руна...
Землею дме московський жах.

В. Литвин
Голова Всеукраїнської Спілки Кобзарів
Заслужений Артист України, наставник
Стрітівської кобзарської школи

СОКОЛИНА КОЛИСКА

В Стрітівській школі кобзарського мистецтва, що на Київщині в Кагарлицькому районі, навчається 36 хлопців з різних областей України. Вони різні за характером, за вдачею, але спільні в однім — оволодіти кобзарською майстерністю. Народження цієї школи в 1989 році — то закономірна необхідність нашої доби. То мусить бути всеукраїнська толока любові і виховання, бо в наш час розрухи і втрат, як фізичних, так і духовних, кільком чоловікам ентузіастів не здолати велику кількість проблем, що зібралися навколо цієї великої справи. А проблем у школи — море. І найперше — це викладачі, не просто викладачі, гарні фахівці своєї справи, а патріоти своєї землі і школи. А таких людей на сьогодні не густо, та й не диво — на них скільки століть полювали, як на зайців та куріпок. На сьогодні дуже пекуча проблема — забудова житла вчителям, що відгукнулись на поклик кобзарів, а то кошти, ліміти. Правлінню колгоспу ім. Івана Богуна, на території якого школа, в сьогоднішніх умовах це не під силу. Мусить бути допомога з боку державних установ, обласних, районних. Міністерство освіти, на балансі якого існує школа, намагається задовільнити наші потреби, та тих зусиль замало. Потрібна зразкова бібліотека, насичена найкращими, найпотрібнішими книгами, такого ж гатунка потрібна фонотека. Сьогодні все це збирається по крупинках. Дуже потрібен набір музичних інструментів, перш за все бандур, а їх сьогодні виготовляє єдина Чернігівська фабрика музичних інструментів, та й то після річної перерви, бо згорів був цех, що виготовляє бандури. А ті бандури, що в минулому році були в наших магазинах по всій Україні, нині стоять на прилавках магазинів країн Європи, Англії, Америки...

Скажете, яке це має відношення до кобзарської школи, мовляв, у нас ринкова система діє. Пряме відношення. Через рік у нашій школі сім надцять випускників, і тільки два з них мають власні інструменти. А що робити іншим? Їхати за кордон і там купувати чернігівську бандуру? Як бачите, ринок ще тільки починає діяти, а нас вже в дурні пошили. А що буде далі? Тоді, коли наші діти наслухаються та надивляться тих касет, що привезені з-за кордону взамін бандур, сопілок, рушників, килимів, вишитих сорочок? І якої саме незалежності захочеться їм у майбутньому, нині ще юному підростаючому поколінню? Хто за це сьогодні бере відповідальність, або може її взяти? Нині рятують економіку, науку, екологію, культуру, сільське господарство і т. д. і т. п. Та ніхто не зупиняє потоку бруду, що замулює чисті дитячі душі... Говорять про ціни, прилавки, купони, карбованці, гривні, долари, про партії, конфесії, збройні

сили, наркоманію, злочинність, корупцію, СНІД, і ще безліч всякої всячини, та мовчать про найсвятіше — людську дитину душу. Нині стільки розмов та галасу про суверенність та незалежність рідної землі, України. А чим, яким зерням засівати це багатостраждане поле? Потрібні нові навчальні заклади з новим світобаченням, з новим розумінням вартості життя. Мусить відбутися диво народження нової свідомості, яке зможе засудити і знищити шкідливі й руйнівні напрямки техногену, відшукати альтернативні шляхи вирішення проблем існування людини на землі. І в основу покласти духовний розвиток, як першопризначення людського "я" в природі. А для цього треба якнайбільше шкіл, але не тих, що маємо, де навчають бути гвинтиком в тій чи іншій системі, а школи, де навчатимуть любові до життя на найвищому духовно-інтелектуальному рівні. А вже потім будувати чи конструктувати, грати чи співати. То не легко творити, але в ньому наш порятунок.

Стрітівська кобзарська школа за три роки життя має свою маленьку біографію, де є і радоші й печалі, і прикроші. Наприклад: школа проголошувалась як державна, але жодна державна посадова особа на рівні Міністерства не бере на себе такої відповідальності. Тому ми на балансі Кагарлицького району, та й туди попали не з любові, а з наказу згори. Ale раді й цьому — живемо і не ремствуємо. Надіємось, що коли затверднуть урядові структури, то там, в уряді, обов'язково буде і наш добродійник, а поки-що викручуємося. Добрі люди трапляються. І ще прикрість — школа проголошена кобзарського мистецтва, то хто ж її випускники, ці юні бандуристи? В Міністерстві праці в реєстрі спеціальностей немає такого фаху, як кобзар, бандурист-співак, бандурист. Треба вписати. А хто це впише, коли треба рішення уряду? Спасибі Міністерству освіти, що в своїй системі відшукали можливість прирівняти нашу школу до рівня середнього спеціального музично-педагогічного навчального закладу. Після чотирирічного навчання хлопцям буде видаватися диплом з правом викладання бандури і співу в загальноосвітній школі.

Але ще треба рішення Міністерства культури, щоб учням, що виявились здібними до виконавської роботи, видавався про те документ, який би дозволив працювати на професійній сцені. В Держплан мусить визначити розмір заробітної плати кобзаря, бандуриста-співака, бандурист-стата в системі культури.

Від невизначеного положення навіть в назві школи ми несемо відчутний моральний збиток. І ще маленька прикрість — школу не відвідав з власної волі ще ні один поет, ані письменник, музикант чи громадський діяч. І що найприкріше — школу не відвідав жоден кобзар, бандурист-співак, бандурист, окрім Миколи Литвина та Миколи Будника. Хоч іноземні гости-бандуристи були і з Канади, з Штатів, з Австралії. Одним страшно — кажуть: гніздо націоналістів, другим, мовляв, за власними клопотами немає часу. А є й такі, що говорять, що в школі немає нічого українського, кобзарського, то витвір комуняків, бо сам Литвин ходив в свій час (було таке) на прийом аж до Генсека Івашка. Ale ж в ім'я створення школи кобзарського мистецтва, я думаю, варто йти і до самого

Стримано

у- сох-ли виш- ні ко- ло ха- ти, хрущі над

ни- ми не гу- дуть, плу- га- та- рі з по-

лів не йдуть, і не спі- ваютъ вже дів-ча- та, і

ма-те-рі на них не їдуть з вечерею... Навколо хати пустеля дика і ні-

ма, в ній щастя радости нема, лиш вітер не кінча стог- на- ти, де

загніздила-ся піть- ма.

Замовкло

в хаті й ко - ло ха - ти, що ж стати- ся о- тут мог-
 ло? Се- ло ж, як писанка, бу-ло? У дні тво - ї, хоч і па-
 ла- ти в се- лі тво-їм чини-ли зло, але хат'

ки сто- я- ли бі- лі то-ді в кріпацькому се-лі, хоч і горбаті і у

млі, щей вилинялі й поси- ві-лі, і зігнені аж до зем-лі, але ві-

людські
кон-ця не заби-ті у цих ха-ти- ночных бу- ли, в них го-ло-си гу-

ли, і во-ду із криничок пи-ти батьки відерцями несли... Не-

ma цього, не ма, и не чути.

3 Чор-

Meno mosso

но-би-ля під вів-ся спрут, от- ру-та впа- ла там і тут, смер-

тельна дьяволська отрута, і людський зницила при- ют. Це ж

28

марко-ленинська ко- му-на за- би-ла вікна у ха- тах, пе-

ретво-ри-ла все у прах, во-ди нема... нема- с руна... Зем-

ле-ю дме мос- ковський жах.

rit

О. Козаренко
аспірант Київської консерваторії
імені П. І. Чайковського

КОБЗАР – У ГРАМЗАПИСАХ

ПРОЦЕС духовного відродження, який переживає зараз Україна, спричиняє заповнення прогалин в культурі нашого народу. Однією з таких "білих плям" є історія українського грамзапису. За винятком окремих ентузіастів, які збирали приватні колекції платівок, на Україні дискографія не розвивалась взагалі: до сьогодні відсутній державний архів грамзаписів, немає жодного філофонічного журналу, не ставилось навіть саме питання про необхідність розвитку національної дискографії.

ТАКА вкрай незадовільна ситуація, почала, здається, змінюватися на краще тільки останнім часом. При Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського створюється музей українського грамзапису. Певні кроки в тому напрямку робляться також у Львові. З огляду на це, вкрай бажаним і доречним став приїзд до Києва відомого філофоніста з Сполучених Штатів Америки Степана Максим'юка, зустріч з яким відбулася в Київській консерваторії. У своїй більш ніж двогодинній лекції на тему "Дискографія Шевченкіані" пан Максим'юк розповів також про стан дискографії у світі, і зокрема, в США; найбільші зібрання українських грамзаписів в Америці, характеризував зібрання приватних колекцій окремих філофоністів.

З огляду на обмеженість інформації присутніх цікавило все — від принципів, якими керуються дослідники, визначаючи приналежність того чи іншого грамзапису до фоноукраїніки, аж до способів зберігання і реконструкції раритетів. Присутніх цікавили також особисті мотиви, що спонукали пана Максим'юка до роботи на такій важливій ділянці національної культури. "Поштовхом до збирання — сказав він, — стала робота на радіо, що давала можливість запису українських виконавців та колективів, в еміграції, а також гостей з України — музикантів, поетів, правоахисників"...

Окрему частину колекції пана Максим'юка становлять записи виступів видатних діячів Західу, пов'язаних з українською тематикою. Підготовка фономатеріалів про Соломію Крушельницьку наштовхнула колекціонера на пошуки і дослідження українських грамзаписів в різних фонографічних зібраннях Америки.

Їх є досить багато: приватні колекції, відділи при бібліотеках університетів, відділ в бібліотеці Конгресу США. Причому кожне зібрання має свою особливість. Так, наприклад, приватна колекція Романа Савицького складається із записів творів класичної музики. Фонографічний відділ бібліотеки Єльського університету багатий грамзаписами із Східної Європи. Великий масив фонографічних матеріалів зберігається в бібліотеці Конгресу США.

Які ж грамзаписи можна віднести до українських? На думку дослід-

ників, це — записи українських виконавців, записи українських творів, записи неукраїнців, життя яких пов'язане з Україною. Таких матеріалів у світі є досить багато.

Перший запис українських пісень було здійснено фірмою "Грамофон" у 1899 році. В Сполучених Штатах Америки український грамзапис почався в 1907 році як копіювання продукції фірми "Грамофон". Лише в 1912 році здійснено перший оригінальний український грамзапис. До 1917 року фірма "Колумбія" випустила в серії "Е" 130 українських платівок, а з 1920 року до кінця 30-х в серії "F" було здійснено 402 українських грамзаписи. До другої світової війни в США фірмами "Віктор", "Емерсон" було випущено близько тисячі українських грамзаписів. Подібні записи проводились і в інших країнах: в Австрії (перший український грамзапис здійснено у Львові 1904 року), в Польщі (фірмами "Сирена", "Сирена-Електро"), у Німеччині (фірмою "Орфеон" та ін.), в СРСР (до 1920 року здійснювалося копіювання дореволюційних записів, пізніше почалися оригінальні українські записи).

Цілком природно з'явилася велика кількість грамзаписів творів на слова Тараса Шевченка. Починаючи з 1900 року, коли було здійснено перший грамзапис (фірма "Берлінес грамофон" у Петербурзі записала пісню-романс Заремби на слова Шевченка "Нашо мені чорні брови" у виконанні Гаврильцевої-Хмари), по 1964 (до 150-річчя від дня народження Кобзаря) фонографічна Шевченкіана складалася вже з 205 записів, здійснених 102 виконавцями. Серед них як добре знані в Україні співаки (З. Гайдай, О. Петрусенко, М. Менцинський, М. Голинський), так і менш відомі слухацькому загалові (М. Швець, П. Щесевич, Р. Любинецький, Г. Шандровський, О. Руснак, Т. Юськів та інші).

Цікаво, що багато українських грамзаписів в Америці було здійснено співаками європейського походження. Так, наприклад, Мироненко (справжнє прізвище — Каневський), — колишній єврейський кантор, в 1910-1920 роках здійснив понад 50 українських записів. А Давид Медовий наспівав 95 платівок українських творів. (Цікаво, хто з українських мистців спрімігся на таке?).

Грамзапис зберіг для нащадків звучання хору Макаренка (фірма "Сирена", 1911 р.), хору імені Лисенка із штату Нью-Джерзі (фірма "Колумбія", 1928 р.), львівської "Сурми" (фірма "Сирена", 1935 р.). Окрім відомих творів Лисенка на грамплатівках зафіксовано музику Вербицького, Нижанківського, Топольницького, Фоменка, Грудина, творчість яких мало відома в Україні. Безцінним є запис голосу Марка Кропивницького, здійснений, ймовірно, в 1903-1904 роках у Харкові фірмою "Грамофон", на якому видатний актор якось по-особливому просто і переконливо читає Шевченка.

Лекція пана Максим'юка, багата фактологічним матеріалом про згаданих виконавців, композиторів, набула особливої переконливості, коли він підкріплював свою розповідь фрагментами грамзаписів різних виконавців. Слухаючи прекрасні, по-українськи колоритні й красиві голоси, чудові твори, злагоджені хорові ансамблі, красу звучання яких не в силі спо-

творити навіть недосконалість запису і часу, мимоволі народжувалась думка про багатство української національної культури, нетлінність її надбань.

Як вчасно прийшли в наше сьогодення дорогі нам голоси минулого, щоб змінити сили в змаганні за майбутнє рідної України, її культури! Якими необхідними є ці свідчення часу чаме зараз у вихованні мистецької молоді (співаків, диригентів, хормейстерів, композиторів, акторів)!

Важко не погодитись з твердженням дослідника, що значення грамзаписів аж ніяк не менше від книжки, а враховуючи безпосередність впливу звукозапису і його особливу вірогідність, може, навіть, більше.

Питання розвитку національної дисковафії вимагає вжиття негайних заходів по створенню державного архіву звукозапису, формуванню карточки всіх українських грамзаписів, об'єднання зусиль як колекціонерів-аматорів, так і державних установ, покликаних займатися цією важливою справою.

Великий приклад і вагому допомогу в цьому може надати нам і українська еміграція, яка зберегла численні духовні скарби народу завдяки праці таких ентузіастів-дослідників, як Степан Максим'юк. Українська національна дисковафія має посісти гідне місце і культурі нашого народу.

Ансамбль "Запоріжжя" на Запорізькій Січі

Андрій Горняткевич
Едмонтон

З БАНДУРОЮ ПО УКРАЇНІ¹

Коли в 1989 р. Канадський інститут українських студій видав англійський переклад "Кобзарського підручника" Зіновія Штокалка², я (і не тільки я) мріяв, як би надрукувати український оригінал і передати його в Україну. На підставі різних даних мені здавалося, що серед бандуристів, передусім у діаспорі, але також і на Батьківщині, ідуть пошуки "автентичної" бандури та її репертуару. Правда, є й такі бандуристи, що захоплюються концертовою бандурою і виконують на ній, крім українських народних творів, також оригінальні композиції на бандуру і транскрипції творів, що були первісно написані для інших інструментів. Але є й такі, яких не задовольняє бандура чернігівського чи львівського типу і тому вони зацікавилися т. зв. полтавською бандурою. І в таких кругах відшукують щирій фолклорний матеріял, передусім такий, що постав саме на бандурі. Я переконаний, що шлях до такої автентичності накреслений саме в "Кобзарському підручнику" Штокалка й тому взявся за опрацювання українського оригіналу.

Сама історія подіями 1991-92 рр. несподівано розв'язала проблему достави цієї праці в Україну. Набравши макет книжки тут, КІУС надрукував її на машинах фірми "Кобза" в Києві³. Оскільки деяку працю над книжкою треба було зробити в Україні, я скористав з академічної відпустки й поїхав до Києва попрацювати в Центральній науковій бібліотеці Академії наук України, де малим чудом збереглися деякі дуже рідкісні видання.

Коли я був два роки тому в Україні, я грав на бандурі, яку мені ласкаво позичила одна студентка Київського університету. Та це була чернігівська бандура і хоч вона тоді задовольнила мої найпекучіші потреби, у нинішньому році я мусів узяти з собою такий інструмент, який наблизався б до Штокалківського ідеалу. Справа в тому, що цей тип бандури в Україні майже цілком невідомий, а якщо книжка має зробити свою роботу, то треба познайомити вітчизняних бандуристів з саме таким інструментом.

Крім бандури, я взяв з собою декілька своїх статей. Деякі були написані ще досить давно, але хоч у діаспорі зацікавлені їх уже знали, в Україні це був цілком новий матеріял, який мої колеги приймали з великим зацікавленням.

¹ Дослідження, описані в цій статті, були оплачені частинно дотацією Канадського королівського легіону. Норвудський відділ N 178 в Едмонтоні, за що йому на цьому місці складаю щиру подяку.

² Zinovii Shtokalko. *A Kobzar Handbook*. (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1989).

³ Зіновій Штокалко. *Кобзарський підручник*. (Київ-Едмонтон: Канадський інститут українських студій, 1992).

Ще два роки тому я мав нагоду дуже поверхово познайомитися з деякими течіями серед бандуристів, але лише цього року стало можливим до всього докладніше придивитися. В Україні співіснують тепер три головні течії серед бандуристів і, розуміється, різні перехідні між ними. Їх можна б назвати консерваторна, капельна й кобзарська.

Уже цілими десятиліттями в деяких консерваторіях іде навчання гри на бандурі, аж до аспірантури включно. Тут використовується виключно т. зв. концертова бандура, якої приструнки можна зручно перестроювати в будь-яку тональність при допомозі відповідного механізму. Цей механізм працює тільки на приструнках, і тому баски мусять бути настроєні хроматично, що приводить до досить убогої техніки гри лівою рукою. Хоч вихідним репертуаром у консерваторії, звичайно, є народний, то майже з самого початку студентки засвоюють і твори, написані композиторами для бандури, а також транскрипції класиків. Вокальність у цих клясах стоїть на відповідно високому рівні. Але коли в консерваторіях студентки грають більшими (як тріо) ансамблями, їм з правила приграють такі народні інструменти, як угорські цимбали, російські баян і бас балалайка та ударні. Вони ніби підсилюють звучання деяких регістрів, але при цьому затрачується звучання самої бандури. Колосальна більшість тих, що вивчають бандуру в консерваторіях, — жінки (біля 90%).

Коли йде мова про бандуру в консерваторії, то треба згадати, що Василь Герасименко, професор бандури в Львівській консерваторії, також займається конструкцією бандур. Відома тут "львів'янка" побудована у величезній мірі за його проектом. Герасименко також працює над удосконаленням хроматизаційного механізму. Коли в чернігівській бандурі ретяжки цього пристрою розміщені вздовж цілої обичайки, Герасименко придумав куди зручніший механізм на середині обичайки, а в найновіших інструментах перемістив його на далекий край обичайки, де він не заваджає під час гри, а навіть дозволяє обмежене використання лівої руки на приструнках. Останніми роками Герасименко працює над інструментом харківського типу з дуже зручним хроматизаційним механізмом.

Найкращі випускниці консерваторій ставали виконавцями, а більшість навчали інших грati на бандурі по школах, музичних училищах чи інших культурницьких установах. Там вони, до великої міри, передають традиції техніки гри та репертуару, які вони засвоїли по консерваторіях. При теперішньому непевному стані народного господарства, зокрема коли державні фонди на культурницькі заходи різко скорочуються, перед цими бандуристками дуже непевне майбутнє.

Подібна ситуація й у різних інститутах культури, хоч у них, здається, репертуар не такий амбітний. Тут трохи менше уваги присвячується інструментальному репертуарові, написаному для бандури чи транскрипціям творів класиків.

Друга течія — це капелі бандуристів. І от парадокс. Консерваторію закінчують передусім жінки-бандуристки, а до капелі на роботу приймають

тільки мужчин. Значить, капелям нелегко поповнювати свої ряди, бо ж серед випускників консерваторій чи музичних училищ мало мужчин. Цю проблему розв'язується частинно власною студією при капелі, у якій охочі хлопці можуть опановувати гру на бандурі.

Колись я писав у рецензії про виступи Національної капелі бандуристів України (колишньої Державної заслуженої капелі бандуристів УРСР), що в ній гетерогенні інструменти (цимбали й баяни) заглушували звук самої бандури. Треба сказати, що тут наступила деяка поправа. Ці чужі інструменти постепенно вилучаються з капелі і бандура починає в ній звучати повнішим голосом. Як і всюди, з репертуару усунено соцреалістичну халтуру, бачиться свідомий поворот до традиційної літератури, хоч і тут лишилося чимало різних транскрипцій.

Останній сектор може кількісно найслабший, але своїм задумом дуже цікавий. По різних містах, передусім центральної Україні (Київ, Ірпінь, Переяслав та ін.), гуртується молоді бандуристи, що хочуть у модерних обставинах відтворити старе кобзарство. Вони самі будують собі такі бандури, що побутували по Україні при кінці минулого століття. Ці інструменти мають не більше шести басків і октави дві приструнків. Духовним батьком цього руху можна вважати Георгія Ткаченка. Він живе в Києві, розпочав уже 95-ий рік життя, а за професією це дуже талановитий маляр, що продовжує малювати, не зважаючи на дуже слабий зір. Ще в молодості він засвоїв старовинний спосіб гри на "старосвітській" бандурі, і в нього цей стиль і репертуар переймає нове покоління. Це, до тепер, самі мужчини, хоч деякі бандуристки хотіли б пристати до цього відродження кобзарства. При кращій погоді можна побачити тих молодиків на майданах міста, як вони грають давно призабуті пісні.

Варто згадати, що це відродження кобзарства принесло з собою і відновлення торбана, а навіть ліри.

Дехто йде ще даліше. Хоч за останніх років двадцять в оркестрах народних інструментів з'явилися "кобзи", це насправді мандоліни, домри чи гітари з дещо інакшими резонаторами. Звук їх і техніка гри мало чим відрізняються від тих інструментів, з яких їх перероблено. Це не вдоволило пуристів і вони взялися відтворювати автентичну кобзу, керуючись інструментом Остапа Вересая, який описав Микола Лисенко. Ці кобзарі виконують давній репертуар, але нераз творять новий і дуже злободенний.

Як вищезгаданий перехідний рух треба згадати Кобзарську школу в с. Стрітівка на Київщині. Тут намагаються відновити давню традицію з козацьких часів, коли існували окремі школи, в яких молодики вивчали гру на бандурі. І так, у сільській школі влаштовано бурсу, в якій живуть хлопці з цілої України і, крім звичайних шкільних предметів, вивчають і гру на бандурі та її традиції. Оскільки це середньошкільники, тут зараз виринає проблема з голосом, бо ж у тому віці хлопець щойно перейшов мутацію і спів не приходить ані легко, ані природно. Крім того, тут відчувається брак відповідного репертуару і, принаймні на цьому початковому етапі, широко використовується вищезгаданий консерваторний репертуар. У тому, по суті, не було б нічого злого, якби це було ще одне

музичне училище, але оскільки це має бути *кобзарська* школа, то в тому вона дещо розходитьсь зі своєю метою.

Які тут можна підбити підсумки? Коли подивитися на гітару, то сьогодні на ній виконують усілякий репертуар і до нього використовують різні інструменти. Таким чином, маємо фляменко, класичну, західну, гавайську, рок та ще інші гітари. Кожен, хто грає на тих досить інакших інструментах, каже, що грає на гітарі, хоч стилі гри й репертуар яскраво відрізняються. Крім того, ніхто не скаже одверто, що тільки його інструмент (і репертуар) — єдина справжня гітара, а всі інші неавтентичні.

Можливо, що й бандура подібно "розколеться". Будуть різні інструменти зі своїми репертуарами. Кожен казатиме, що грає на бандурі, хоч стиль гри й репертуар будуть такими інакшими, як андалюсійське фляменко відрізняється від року металістів.

Патріярх Мстислав та 84-літній бандурист Олексій Чуприна в Києві на східцях музею.

ПРИЄМНА ІМПРЕЗА — КОНЦЕРТ У САКРАМЕНТО

Ми вже через кілька років збиралися в Шерман Клей авдиторії, щоб насолоджуватись фортепіановою музикою проф. Юрія Олійника. В останніх двох роках він змінив свою програму, додаючи до своїх рециталів ще одну атракцію — музику на бандурі своєї дружини Олі Герасименко. З того часу вони працюють разом, він компонує, а вона грає його композиції — рідкісна комбінація мистецьких талантів у щасливому одруженні. Працюючи так разом, вони влаштовують також лекції-концерти, інформують їхніх слухачів не лише про вільну Україну, але теж пропагують українську музику.

Такі два концерти вже відбулися в Сономі в березні й квітні, а третій в Севастополі, у травні цього року. Восени вони вже мають заплановану лекцію-концерт у Сакраменто Стейтовім Університеті. В той же сам час, Юрій і Оля вияснюють американській публіці великі різниці між українською і російською музичними композиціями, тому що американська публіка вже є ознайомлена з російськими композиторами, але тільки починає тепер знайомитись з українською музикою.

Концерт у Сакраменто, що відбувся 21-го червня, складався з української музики, а також із світової класики. І так Юрій Олійник виконав поетичний с# мінорний польонез Шопена, прекрасну Ф# мажорну прелюдію Василя Барвінського та завжди дуже популярне Рондо а ля Турка Моцарта. З черги Оля відіграла бандурну версію добре знатої весняної пісні Мендельсона, за якою слідували варіації на тему української народної пісні "Цвіте терен", скомпоновані сестрою Олі — Оксаною Герасименко і дві українські народні пісні: "Ой, там при долині" (пам'яті Січових Стрільців) та "Ой, летіла зозуленька" (твір перших українських емігрантів до Америки). Меццо-сопрано Олі зливалось дуже гармонійно із звуками бандури й оркестри. Оля грава сольову частину, тоді коли Юрій виконував на фортепіано оркестрову партію. Слухачі нагородили виконавців рясніми оплесками.

Друга частина програми почалась майстерним виконанням складного технічного твору — перекладу варіацій на теми Моцарта, написаних М. Глінкою для арфи. За тим слідували "Ой, під гаєм зелененьким", українська народна пісня, "Веснянка" — інструментальна п'єса для бандури київського композитора Филипена, та жартівлива українська пісня "Порізали пальчик". На закінчення сольового виступу, Оля виконала відому баркаролю Оффенбаха в бандурній транскрипції.

Опісля Юрій відіграв два Етюди Віктора Косенка для піяно-сольо; повільний ф-мінорний та героїчний Е-мажорний виявляли між собою великий контраст. Закінчуячи програму, музична пара виконала бадьорний концерт Бортнянського д-мажор, де Оля грава сольову партію, а Юрій оркестрову. Тут треба також згадати, що Юрій пояснював не лише

історію бандури, але також давав необхідні коментарі до програми, зокрема до українських композицій. При тому він згадав, що його другий Концерт для бандури й оркестри був вже граний у Львові та Тернополі в травні цього року — Оксаною Герасименко (бандура) та Тетяною Слукою (фортепіано).

Публіка приймала цілу програму оплесками та з ентузіазмом, а після концерту багато слухачів закупило касетки Олі Герасименко "Українська бандура в концерті", які також можна придбати у в-ві "Євшан". Концерт був не лише успішним, але теж залишив міле враження серед публіки.

Оля Герасименко з мужем Юрієм Олійником

БАНДУРА В ІСПАНІЇ, ЯПОНІЇ ТА У ЛЬВОВІ

На концерті старшого викладача Львівської консерваторії Оксани Герасименко заля була переповнена. Зібралися тут переважно фахівці, однак були й звичайні любителі бандурної гри. Причин для зацікавлення знайшлося багато: високий виконавський рівень та трохи незвичний для традиційних львівських понять репертуарний підхід. Наші бандуристи здебільшого тяжіють до традиційного фольклорного репертуару (переважно пісенного), або ж виконують твори, близькі до цього стилю. Своїм концертом Оксана Герасименко підтвердила, що бандура має набагато ширший спектр виконавських можливостей. Допомагала їй у цьому концертмейстер, дипломант республіканського конкурсу Тетяна Слуга. Поруч були пісні більш традиційні, не складні за формулою, і твори складнішої музичної будови. Прикладом останнього міг слугувати концерт Юрія Олійника (США) і Сюїта самої Оксани Герасименко. Крім Сюїти, виконавиця представила ще цілу низку власних оригінальних творів та обробок. Кубинські, бразильські мелодії, переклади з гітари в її репертуарі з'явилися не випадково. В силу сімейних обставин певний час вона жила на Кубі, де була концертуючим музикантом. Там слухачів бандура дуже зацікавила. І мала великий успіх. Пані Оксана брала участь як гість у гітарних конкурсах та фестивалях у Гавані, також виступала на міжнародних фестивалях в Іспанії (Паламос, Барселона). У Гавані вона познайомилася з японським гітаристом Ічіро Сузукі, і згодом вони разом дали біля десяти концертів у престижних залах Японії. Переважно перше відділення складали класичні твори, а друге — власні композиції виконавиці. Не менш успішно її виступи пройшли у Франції та Нью-Йорку. За свідченням п. Оксани, з представників української діаспори — народно-пісennий репертуар краще сприймає старше покоління. Молодь навпаки більше цікавить класика. Концертний досвід виконавиці підтверджив, що бандура явно недостатньо представлена у музичному світі. Не можна замикатися тільки на фольклорній сфері, хоча ніхто не заперечує її важливості. Але чи буде нагода говорити про бандурний репертуар, коли зараз в Україні практично припинилося виробництво інструментів?..

БАНДУРИСТИ!

Закликайте Ваших друзів і приятелів передплачувати, докладно читати і дописувати про свої ансамблі, гуртки, а також збирати пожертви на його пресфонд.

ЗУСТРІЧ З КОБЗАРЯМИ УКРАЇНИ

В історії української народної культури і мистецтва самобутню оригінальну сторінку становить кобзарство, яке має давні традиції, що передаються з покоління в покоління.

Кобзарі — завжди були улюбленицями народу, люди знали їх і глибоко шанували. Шлях кобзарів — це шлях народу. Те, що пережив народ, пережила й його дума, яка народжувалася не в затишку хуторів, а в кипучій Запорізькій Січі, в тяжких походах, у кривавих битвах.

Після жорстокої розправи з правдивими кобзарями ще за часів Сталіна, яких заманули на кобзарський з'їзд, а відтак їх усіх розстріляли, більшовики застосували зовсім іншу методу. Вони почали дозволяти організацію кобзарських гуртків, ансамблів і капель, але поставили їх на службу не для народу, а для прославлення "щасливого" радянського життя. У програмах вони мусіли включати пісні, в яких славили радісне життя свинарок і доярок.

Після відродження України, мабуть, найскоріше відродилось національне кобзарство. Звичайно, найперше змінився репертуар, а відтак почалось перешколення самих кадрів бандуристів. Появилось багато дописів на кобзарські теми, але відчувався дошкульний брак кобзарського журналу. Тут їх врятував якраз еміграційний журнал, який негайно розповсюджено по цілій Україні, де він став дуже популярний. Я використовував кожну нагоду, можливу і неможливу, щоб передати як-найбільше журналів в Україну і передав їх дуже багато. Здавалось, що ми забезпечили усіх, хто звертався до мене. Але, відвідуючи Україну, я переконався, що ми не забезпечили навіть половини її потреб.

Треба було також розмножити наші архівні матеріали та забезпечити ними бодай найконечніші кобзарські станиці.

В Україну я виїхав в місяці травні тому, щоб скрізь ще міг застати школи і ансамблі з бандуристами перед тим, як вони роз'їдуться на вакації.

Залишив я Україну ще в 1944 році. Це, як у нас кажуть, поважний кусок часу. Моя нетерпливість побачити рідні землі була зrozуміла і оправдана. Свою подорож я почав від серця України — Києва, в якому довелось побувати вперше.

Вже з літака ми приглядались краєвидові України. Коли приземлилися, мое око спинилось на двох запаркованих літаках з українськими написами й емблемами. Це нас переконало, що київське летовище по-маленьку починає набирати своєрідного національного вигляду.

Моїм провідником по Києву був відомий і заслужений київський кобзар Володимир Горбатюк. Ми відвідували м. ін. центр кобзарської громади, керівником якого є відомий в Києві Анатолій Пасічний, а його співпрацівником є якраз Володимир Горбатюк і вони спільно його ведуть.

Стоять зліва: А. Пасічний, Менкуш, Островський, Новицький, Чорний. Сидять: бандуристка-кореспондентка, Хоткевич і Г. Менкуш

Це навчально-просвітницьке об'єднання, при якому є дитяча школа гри на бандурі. Тут зустрічаються також київські бандуристи. У центрі я познайомився з виробом бандур старосвітського зразка з 1970 року. Це, либонь, вони перші на Україні почали їх виробляти. До речі, вони також відродили т. зв. панську бандуру "торбан". Виробляють тут також малі бандури — одинокі на Україні, на яких передовсім грають студенти, яких вони приймають на навчання. Фінансової допомоги від уряду на виріб бандур не одержали. Ми з еміграції повинні їм в тому допомогти.

Після огляду майстерні бандур, відбулася пресова конференція з запрошенім активом бандуристів і кореспондентами. Під легкий звук бандури, на якій грава відома бандуристка України Галина Менкуш, почалася конференція, на якій були присутні визначні бандуристи України: Новицький, Островський та достойний гість з Франції — дочка Гната Хоткевича, яка тільки що вернула з Харкова, де організує музей для батька.

Другий день побуту в Києві я присвятив відвідинам Державного музею Т. Г. Шевченка. Моїм супровідником був Володимир Горбатюк — визначний кобзар Києва.

При головному вході до музею зустріла мене мила несподіванка: велике оголошення "Українська писанка з США — Софійка Зєлик". В музею нам призначили провідницю, яка повела нас до залі, де відбувалася виставка нашої відомої писанкарки з Нью-Йорку. Виставка була приміщена у великий залі і провідниця радо оповідала нам про її величезний успіх.

Перед головним входом до музею — напис "Українська писанка із США — Софійка Зєлик".

При тій нагоді провідниця оповідала нам, що кожна частина України має свої оригінальні писанки зі своїми символами, які часто різняться від села до села. Вона звернула увагу, що у виставці С. Зєлик були представлені всі частини нашої Батьківщини та що відвідували її окремі прогулки з різних міст України.

Ми в Америці повинні бути горді, що з нашого молодого покоління вийшли талановиті люди, які несуть наше мистецтво у світ. Ми чітко здаємо собі справу, що писанка в Америці має великий розголос і з'єднує нам чужинецьку опінію. Щире спасибі батькам, які прищепили доні любов до українського мистецтва, а самій панні Софійці належиться велике призnanня за успішну виставку в такому репрезентативному місці. Державний Музей Т. Г. Шевченка — один з найвизначніших пам'ятників поетові.

Наша симпатична молоденька провідниця водила нас по багатьох кімнатах і показувала цікаві речі. Вона сказала, що в Кирилівці, яку перейменовано в Шевченкове, на місці колишньої садиби батьків поета встановлено пам'ятник. Кімната за кімнатою — оглядаємо різні твори Шевченка. Високою технікою виконання приваблюють експозиції малюнків часів подорожей Шевченка по Україні: "Хата над водою", "Почайнська Лавра" тощо.

В музею ми бачили також документальні матеріали. Серед найцінніших експонатів бачили портрет В. Жуковського, який допоміг викупити поета з кріпацької неволі.

У Києві є багато пам'ятних місць, тісно пов'язаних з життям і

Анатолій Пасічний серед своїх бандур

творчістю славних синів і дочок українського народу. Одне з них — невеличкий, одноповерховий будинок біля Хрестатика, де жив у 1846 році Шевченко. Тоді Т. Шевченко служив в Археографічній Комісії, що займалася розглядом древніх актів. Це давало йому можливість часто подорожувати по Україні і глибше знайомитися з життям свого народу. Цей меморіальний будинок-музей — Філія Державного музею. Щойно у 1974 році, після докорінної реконструкції, він знову гостинно відчинив двері для численних шанувальників великого Кобзаря. Не без хвилювання заходимо до першої невеличкої кімнати. Там Т. Шевченко зустрівся з членами Кирило-Методіївського братства та зі студентами Київського університету, де їм читав свої твори. Окремо ми побачили особисті речі поета: гусяче перо і зелену керамічну чорнильницю. Можливо, що цим пером він написав тут прекрасні поезії "Лілея" і "Русалка". Тут зберігаються також першодруки шевченківських видань — "Кобзар", "Гайдамаки" в "Тризна". В іншій кімнаті ми бачили змальовані архітектурні пам'ятки, зібрані поетом народні пісні і легенди.

Кожен народ має щось особливого у своєму побуті. Німці визначаються своєю солідністю та працьовитістю. Італійці займаються музичною та співчуюю культурою. Англійці визначались також вмінням здобувати море і заморські території. Український народ визначився замилуванням до співу і музики.

На третій день нашого побуту в Києві, ми почали оглядати всі закутки великої Печерської Лаври. А там було на що дивитись. Але завдяки В. Горбатюкові — моєму провідникові, родом з Києва, нам вдалося побачити те, що рідко комусь трапляється — унікальну на цілу

В канцелярії Черкаського: Др. мистецтвознавства, Чорний і Черкаський

Україну і то одиноку збірку музичних інструментів. Але дозвольте сказати, що це не була ось така проста справа, бо хоч музей є відкритий ніби для всіх, кобзарський відділ для загалу закритий. Тільки завдяки наполегливості кобзаря Горбанюка нам вдалося віднайти директора тієї секції Леоніда Мусійовича Черкаського, який показав нам не тільки саму галерею, але також особливу збірку, яку він недавно придбав і тримає у своїй канцелярії.

У царстві Леоніда Черкаського цей унікальний експонат, розміщений у трьох кімнатах і то на різних поверхах. Очі розбігаються: кобзи й бандури, трембіти, цимбали, ліри, сопілки і глиняні свистунці... Нам дуже швидко було відомо, що кожний експонат дорогий для пана Черкаського, але найбільша його гордість — це кобзи, бандури, ліра і торбан та цимбали з колекції М. В. Лисенка.

Зверніть увагу, що кожний експонат, який ми там бачили, він збирав через довгі роки, особисто сходивши пішки чи не цілу Україну.

Оглядаємо цю неймовірно велику збірку українських інструментів. Деякі з них представлені цілими "сім'ями". Черкаський так яскраво розповідає про кожний інструмент, що ніби чуєш як бриняТЬ струни бандури, линуть чарівні звуки сопілки...

Питаю його, чому ця колекція вважається унікальною? Черкаський радо відповідає. Передусім тому, що ми поставили собі за мету зібрати не лише цікаві експонати для відповідного відділу, але відтворити розвиток народного музичного інструментарію. Пробуємо у майбутній експозиції показати еволюцію народних інструментів.

М. Чорний з маєстром Г. Ткаченком

Музичних інструментів, зібраних у тих кімнатах, вистачить, що створити неабияку оркестру. Він позвозвив їх з різних куточків України. Звичайно він веде дуже докладний реєстр кожного інструменту, який він придбав. Оглядаємо дуже старі гуслі, які збереглися на передмісті Полтави, а відтак увійшли до колекції народних музичних інструментів.

З боку видніють три старинні кобзи. Вони прийшли сюди з XVIII століття.

Довідуємось, що інструмент, на який директор сьогодні найбільше полює, має надзвичайну назву — тулумбас. Він схожий на сучасні літаври. Родовід цього інструменту починається ще з Запорізької Січі. Має неподібні розміри і може відтворювати різноманітні звуки: то частий дріб, то поодинокі удари. Бувало, він наводив страх на ворогів своїм грізним голосом.

Оригінальність... Це, мабуть, найважливіше при виготовленні музичного інструменту, — продовжує Черкаський. На форму ми звертаємо неабияку увагу, коли шукаємо за інструментом. У колекції зібрани лише витвори народних майстрів. Черкаський закінчив нашу розмову словами: "Треба, щоб скарби народної творчості жили для людей багатьох поколінь".

Решту дня ми призначили для відвідин одного з найстарших велетнів кобзарства: — Георгія Ткаченка. Це, либоно, одинокий сьогодні на Україні правдивий пересмінник методи Гната Хоткевича, маловідомого способу гри на зінківській бандурі.

До речі, Ткаченко має ще другу спеціальність — малярство. Його твори поєднують високу малярську виправність з точною архітектурною фіксацією зображених пам'яток. Він намалював десятки цінних об'єктів

мистецького надбання. Про його малярську працю опубліковано понад 60 статей.

Все ж таки, більшість свого часу, зокрема в останньому десятилітті, присвятив бандурі. Писав і викладав старосвітську бандуру. До останнього часу є звеличником зінківської методи гри на бандурі. З-під його вишколу вийшло чимало студентів, які працюють над методою Зінкевича. Ми провели з Ткаченком кілька добрих годин і мали змогу познайомитись із зінківською методою гри на бандурі, яку демонстрував сам Ткаченко.

Інтерв'ю з директором Музею

На годину першу запляновано зустріч кореспондентів Києва зі мною і з визначними бандуристами. Місцем зустрічі стала "Бібліотека Української Діаспори".

Зі мною на зустріч були запрошені визначні бандуристи Києва — Галина Менкуш, Костянтин Новицький, Володимир Горбатюк і Островський.

Перед зустріччю я перевів інтерв'ю з Г. Менкуш, а пізніше з К. Новицьким. Пані Галина охоче погодилася відповісти на кілька питань.

Пит.: З якого року Ви почали вивчати бандуру?

Від.: Я мала тоді дев'ять років. Мене привела до музичної школи у

Микола Чорний з учасниками кобзарської зустрічі у Києві

Львові моя бабуся. Пригадую як сьогодні, що вперше почула бандуру від вчителя Василя Герасименка, проф. Консерваторії ім. Лисенка. Тут я хочу сказати, що Герасименко вів викладацьку роботу без відповідних інструментів і нотної літератури.

В ті часи дивились на бандуристів як на ворогів народу. Але я сумлінно бралася грати на бандурі, бо свідомо хотіла піднести якість і престиж бандури як музичного інструменту.

Пит.: Які твори Ви вивчали?

Від.: Звичайно, твори багатьох українських композиторів, яких репресували, були знищені. Тоді для бандури вживалось багато перекладів з арфи і фортепіано. Пізніше Скляр і Герасименко ввели хроматичну систему, розширили діапазон, завдяки якому з'явилася можливість виконувати різноманітний репертуар.

Пит.: А яка була участь жінок у студіях гри на бандурі?

Від.: Приблизно в 50-60-х роках багато дівчат почало вчитись грати на бандурі в училищах і консерваторіях. Знаю про ансамбль у Москві, в якому брали участь жінки. У Г. Хоткевича, в переписі кобзарів 19-го ст. і на початку 20-го, теж згадуються імена жінок-кобзарок.

Пит.: З ким Ви співпрацювали?

Від.: Концертна діяльність, ще в Львівській Консерваторії, привела до співробітництва з композитором Кос-Анатольським, який присвятив мені декілька своїх творів.

Після консерваторії в Києві Галина працювала в хорі Вірьовки, а пізніше в столичній філармофії. В Києві співпрацювала також з компози-

тором Ф. Кучепрекком, у спілці з яким з'явилися її нові твори: "Плач Ярославни", "Буря над Чорним морем" і інші. В 1987 р. випустила платівку із записами кращих творів, яка дуже швидко розійшлася між шанувальниками її мистецтва. Творчість Галини Менкуш — це виразна сторінка у мистецтві бандуристів України.

Костянтин Новицький — також випускник Консерваторії ім. Чайківського в Києві. Він довший час був солістом українського концертового об'єднання. Дуже часто виступав в заснованому ним ансамблі "Кобза" з інструментальними речами, якими кияни були захоплені. Він був першим, хто видав платівку, де бандура трактувалася не як акомпанімент, а як солістка. Великого розголосу в Києві набрали виконувані твори на бандурі Бортнянського, М. Глинки і М. Лисенка.

Нарешні почалась конференція. Посипалась хмара запитів. Мені довелось розказати про мою кобзарську діяльність в Нью-Йорку. Виявилось, що найбільше всіх цікавило наше видання "Кобзарського Листка" як унікального кобзарського видання в діаспорі. Високу оцінку цього видання дав світової слави віртуоз св. п. Василь Ємець, який прямо ним жив. Майже всі кореспонденти ставили питання про зміст "Кобзарського Листка" і як довго він проіснував.

Найбільш жвава дискусія була про журнал "Бандура", який перебрав

Галина Менкуш, Чорний і муж Галини

ролю "Кобзарського Листка" і став правдивим кобзарським виданням. Я відразу пояснив, що кожна організація — наукова чи мистецька, повинна мати свій інформативно-пресовий орган через посередництво якого можна мати контакти із загалом. Незаперечним фактом стало те, що журнал став окрасою кобзарства всієї нашої еміграційної спільноти. Журнал "Бандура" став першим і одиноким в світі. В "Бандурі" читач знайде інформації про діяльність кобзарських шкіл, музично-наукові статті, відомості про найбільш визначних бандуристів, які нас залишили, про техніку гри на бандурі і взагалі про все, що відноситься до бандури. Дискусія над журналом "Бандура" була справді дуже довга і цікава для всіх кореспондентів.

Двогодинна зустріч закінчилась великим зацікавленням кореспондентів моєю діяльністю і країнах Південної Америки.

З нетерпінням я чекав того дня, коли зможу відвідати переяславський кобзарський музей. З його директором Валері єм Мормелем ми приятелюємо давно кореспонденційно. Пан Валерій висилає мені різні дописи до журналу "Бандура", листи, фото експонатів та окремих експозицій. "Хата Кобзаря", яка вимагає неабияких витрат, я віз на цю благородну справу щедрі пожертвування української діаспори з США.

Слід сказати, що Переяслав — це місто-музей. Старанням лавреата державної премії ім. Т. Г. Шевченка пана Михайла Сікорського, в ньому відкрито десятки найрізноманітніших музеїв. Серед них музей народної архітектури та побуту, куди звезено з усіх етнічних регіонів України зразки стародавніх будинків, церков, вітряків, водяних млинів, клунь та ін.; музей українського рушника, історичний музей і, звичайно, перший і єдиний в Україні музей кобзарства. Пан Мормель потурбувався, щоб він не являв собою просто виставку кобзарських експонатів, а щоб був живою, творчою лябораторією. Кожен відвідувач, переступивши поріг музею, поринає в маловідомий, а то й зовсім невідомий йому світ. Тут він бачить музичні інструменти народних співців, гомерів України, від п'ятиструнних гусель, гудка та кобзи, до сучасних бандур з перемикачами львівської та чернігівської музичних фабрик. Тут звучить в магнітофонному записі відтворена майстром-кобзарем Миколою Будником кобза Остапа Вересая. Твори на ній, записані від Вересая Миколою Лисенком, з найможливішою точністю відтворює Володимир Кушпет. До речі, він єдиний на Україні, хто грає на торбані, теж відтвореному Миколою Будником. Ці два подвижники на практиці довели, що кобза і бандура — то різні інструменти, а не різна назва одного інструменту. Вони відрізняються і за формою, і за будовою, і за звучанням, а найголовніше — за способом гри.

Серед експонатів музею бачимо не тільки кобзарські інструменти, а й кобзарський одяг, особисті речі, фото та художні портрети кобзарів, оригінальні кобзарські твори, спогади.

Директор музею Валерій Мормель тримає міцний зв'язок з безкорисним істориком кобзарства зі Львова паном Богданом Жеплинським, котрий зібрав свідчення вже про близько тисячу кобзарів та лірників. Він

У майстерні бандур. Зліва: Мормель, Чорний, Товкайло.

Діти Кобзарської Школи вітають М. Чорного-Досінчука.

сам також досить часто вишуває по Україні вишукувати нові відомості про народних співців.

А ще при музеї існує кобзарська школа-студія, в якій діти та дорослі опановують не тільки гру на старосвітській бандурі, а й вчаться її виготовляти. Для цього віднайдено приміщення, придбано варстати, інструменти, заготовлено деревину відповідних порід. Навчають гри на бандурі та роботи з деревом велики ентузіясти кобзарської справи — Товкайло та Рой.

Слід зауважити, що і музей, і школа-студія, що діє біля музею, зорганізувалися проти волі бувшої комуністичної номенклатури, через надлюдські зусилля панів Сікорського та Мормеля.

То ж, коли я урочисто вручав музеєві пожертви від друзів із США, то був певен, що тепер, у вільній Україні, ці подвижники народної культури в найкоротший час відтворять хату Кобзаря.

Капеля сліпих бандуристів "Карпати" зліва направо: диригент-хормайстер Ярослав Мелех, художній керівник (незрячий) Юліян Вовк, М. Чорний

БАНДУРА Й СПІВ У МИСТЕЦЬКИХ ЗАПИСАХ

Старий, національний інструмент України в найновішім, модернім здійсненні львівського майстра дочекався оце найновіших, модерних звукозаписів системи стерео, "долбі" і "диджитал" — тобто ткзв. "циферного" запису. Концертова бандура у своїй новій появі звучить ніжно, проте виразно й близько. Мисткиня гри у цих записах — львів'янка Оля Герасименко. Вона з 14 років вивчала гру на бандурі саме у свого батька, Василя Герасименка, професора бандури у Львівській Державній консерваторії ім. М. Лисенка. Проф. Герасименко сконструював найбільш сучасну концертову бандуру з яворового дерева та ялини із вдосконаленою системою перемикання тональностей. Ця бандура має аж 66 струн і охоплює майже 5 октав. Саме цей новий інструмент виробляє тепер львівська фабрика музичних інструментів.

Оля Герасименко — випускниця Львівської і Київської Державної консерваторій. З 1989-го року концертую із своїм чоловіком, композитором та піяністом Юрієм Олійником. І саме тепер Юрій та Оля Олійники, мов амбасадори України, виступають по американських університетах Каліфорнії та інформують студентів про свою батьківщину й її музичну культуру.

Нам видається, що Оля Герасименко іде шляхом давнішого амбасадора України, великого бандуриста, Василя Ємця, який об'їхав був із своїм інструментом пів світа і який в 1950-х рр. виступав із концертовою бандурою власної конструкції, що мала збільшений діапазон. Віртуоз тоді ж грав "Місячну сонату" Бетховена...

З'явились, отже, дві звукові касетки. Перша з них п. з. "Українська бандура в концерті" представляє відтворче мистецтво солістки Олі Герасименко. Тут окремий відділ записів самої ж бандури, де заступлені твори світової класичної музики (рідкість на нашому ринку звукозаписів). Ось строгий Й. С. Бах, дальше Бетховен — дитяча п'еса "Для Елізи" в дуже вдалому перекладі, мов спеціально написана для бандури. Слідує настроєва, розмріяна "Баркароля" Ж. Оффенбаха.

У відділі бандури сольо національний елемент слідний у "Ліричній пісні" й Прелюдії г-моль Миколи Дремлюги. Більш абстрактною звучить Прелюдія а-моль Оксани Герасименко (сестра Олі), у якій на фон виходить чарівна ясність струн і приструнків (тут допомагає техніка запису п. зв. "долбі", яка усуває всякі звукові занечищення).

Оля Герасименко — виконавець зручний але й сензитивний. У неї слідна дбайлива динаміка й цікаві контрасти у фактурі гри.

Касетку бандуристки завершують українські пісні (голос з бандурою). У відтворчому піднесенні записана патріотична "Родимий краю" Віктора

Матюка. Зновуж пісня "На Чорнобиль журавлі летіли" сучасного композитора Олександра Білаша (текст Дмитра Павличка) — це національна трагедія обняті музикою. Тут теж давніші мінорні пісні літературного походження, які стали народними: "Чого вода каламутна" Івана Котляревського та "Летить галка через балку" Т. Шевченка. Проте ясним мажором звучать народні "Чи я тобі не казала" та "Ой летіла горлиця через сад", як і теж інші.

У бандуристки приємне меццосопрано. Співачка культурна, інтелігентна й щира, тому й переконлива. Дібрана програма є доцільною у мистецькому й композиторському пляні. У відтворчих злетах солістки слідні численні мистецькі знахідки. Деякі з них відкриваємо щойно у повторному слуханні касетки, що проходить із значною приємністю. А це ж вагомий успіх мисткині.

Друга касетка представляє тріо бандуристок п. з. "Львів'янки", якими є Христя Залуцька, Оля Войтович та Оля Герасименко — всі випускниці Львівської Державної консерваторії ім. М. Лисенка. Вони ж лавреати українського конкурсу виконавців народних інструментів.

Тріо теж грає й записує на бандурах конструкції згаданого львівського майстра В. Герасименка. Варто б зазначити, що деякі записи тут пісні були спеціально скомпоновані Володимиром Івасюком та Юрієм Ланюком для цього тріо.

Касетка "Львів'янок" складається із українських та класичних композицій. Тут же "Безсмертник" О. Зуєва (текст М. Сингаївського) — пісня символічна, яка кінчається на віщому мажорному акорді. Слідує "Фантазія" І. Марченка — винахідлива інтерлюдія на три бандури. Приходять до голосу сучасні композиції, продумана "Мати моя" Ю. Ланюка (текст Б. Олійника) із цікавими модуляціями, та романтична "Шумить пшениця як Дунай" пера незаступимого покійного світоточа естрадної музики В. Івасюка (текст С. Пушка). Звучать теж мелянхолійно без бандур "Терни" сучасного львівського композитора Івана Майчика (текст Лесі Українки про зісохлі квіти але й про ясне сонце).

Класичні композиції заступлені грайливим, граціозним інструментальним "Менуетом" Л. Боккеріні та побожним співом по-латинські п. з. "Аве Марія" Ф. Шуберта, що поєднує своєрідну суровість із глубокою музикальністю. Принадна "Габанера" Х. Вайта приносить слухачеві знову ж приструнків мінливий блиск.

Касетка "Львів'янок" завершується стрілецькими та народними піснями. Тут дві пісні Романа Купчинського, неперевершеного барда-пісняра легіону Українських січових стрільців. Це: "Як з Бережан до Кадри" та "Заквітчали дівчанська" — мов дві перлини із намиста — творчості Західної України.

"Львів'янки" закінчують касетку переможно довшим походом дев'яти народних пісень. Тут такі пісні, вибрані із бездонного колодязя народної поезії, як "Ой, там на горі", "В калиновім лісі", "Ой, зацвіли фіялочки" та інші. Є тут теж популярна "Ставок заснув" — українська, правда, перерібка пера Дмитра Котка із німецької пісні для хору композитора Heinrich Pfeil

(1835-1899). Ця замріяна пісня, хай і неукраїнського походження, прийнялася на українському ґрунті і добре, що її включено у запис.

Тріо ”Львів’янки“ диспонує вирівнаними, зіспіваними голосами. Вокальний сплав у ансамблі вдосконалений до тої міри, що касетку можна слухати ввесь час не послаблюючи уваги. Тому й не диво, що тріо виступало не тільки по всій Україні, але також в Польщі, Німеччині, Еспанії, Філіппінах, В’єтнамі та Японії.

Касетки викінчено дбайливо. На них зазначено час тривання кожного твору, а англомовні нотатки інформують слухача про виконавців та про національний інструмент України. Обі касетки рекомендуються без найменших застережень.

Ціна одної касетки враз із посилкою: 10.- дол. Замовлення із чеком чи грошевим переказом прохають надсилати на адресу:

YVO PRODUCTIONS
5253 Glancy Drive
Carmichael, Calif. 95608 U.S.A.

Церква на пам'ятнім місті ”Козачі могили“ коло села Берестечко

Козацька церква, Берестечко

TWO NEW CASSETTES OF BANDURA AND VOCAL MUSIC

Bandura, the ancient Ukrainian instrument has finally been recorded in stereo, dolby and "digital" by an artist from Lviv. The new concert bandura produces a gentle, intimate and yet clear and crisp sound. The artist from Lviv is Ola Herasymenko. She began studying at the age of 14 with her father Vasyl Herasymenko, professor of bandura at the Lviv Lysenko Conservatory. Professor Herasymenko is the designer of the most advanced model of concert bandura made from maple wood with a spruce sounding board and an improved switching mechanism for changing tonalities. This bandura is equipped with 66 strings, spanning almost 5 octaves. It is currently being manufactured by the Lviv bandura factory.

Ola Herasymenko is a graduate of the Lviv and Kiev conservatories. Since 1989 she has been concertizing with her husband composer-pianist Yuriy Oliynyk, giving lecture recitals at California Universities and acquainting American audiences with Ukrainian history, culture and music.

It seems, that Ola Herasymenko is following in the footsteps of the great artistic ambassador of Ukraine, Vasyl Yemets, who has travelled world wide playing the concert bandura with an expanded range that he designed. Virtuoso Yemets performed Beethoven's "Moonlight Sonata" already in the 1950's on his instrument...

Thus, we have two new cassettes. The first is "Ukrainian Bandura in Concert" presenting the performing art of Ola Herasymenko. One side is devoted to instrumental bandura music, where we find works of World classics (a rare offering among Ukrainian recordings). Strict renderings of two Bach pieces are followed by Beethoven's "Für Elise" in a very successful transcription for bandura. Then there is the familiar romantic Barcarole by Offenbach. In this section we also find Ukrainian compositions – "Prelude" in G minor and "Lyrical Song" by Mykola Dremliuha. The A minor Prelude by Oksana Herasymenko (Ola's sister) sounds more abstract and the magical brightness of the bandura strings is revealed here through the "dolby" recording technique which preserves the original sound without any extraneous microphone noises.

Ola Herasymenko is a nimble performer, but also sensitive. One notices careful dynamical shadings and interesting contrasts in her interpretation.

The other side of the tape cassette is devoted to Ukrainian songs. Here, Ola accompanies her singing on the bandura. The highlights include the patriotic "Rodymy Krayu" (O, Native Country) by Victor Matiuk. Then, there is "Na Chornobyl Zhuravli Letily" (The Cranes Flew to Chornobyl) by Alexander Bilash with words by Dmytro Pavlychko, where the national tragedy is depicted in musical language. Also represented are literary texts that became folk songs in the course of the years: "Choho Voda Kalamutna?" (Why is the Water Murky?) by Ivan Kotliarevsky and "Letyt' Halka Cherez Balku" (The

Black Bird Flies over the Meadow) by Taras Shevchenko. There are also humorous offerings “Chy Ya Tobi ne Kazala?” (Did I not Tell You?), “Oy, Letila Horlytsia Cherez Sad” (The Dove Flew over the Orchard), and others.

The performer has a pleasant mezzo-soprano voice. Her singing is cultured, intelligent, and honest — therefore convincing. The program is well chosen in its variety. One discovers many nuances of interpretation on repeated hearings of the cassette which are equally pleasurable. This attests to the success of the artist.

The second cassette “Lvivianky” introduces a trio of bandurists. They are Chrystia Zalutska, Ola Voitovych, and Ola Herasymenko — all graduates of the Lysenko Conservatory in Lviv. They are also the winners of an All-Ukrainian competition.

All three members perform on the above mentioned concert banduras by Vasyl Herasymenko. We must also point out at this time that some compositions in this recording were created by Volodymyr Ivasiuk and Yuriy Laniuk especially for this trio.

The cassette contains Ukrainian music, as well as, classical compositions.

Here we hear “Bezsmertnyk” by O. Zuyew (Words by M. Synhayivsky) — a symbolic song ending with a prophetic major chord. Next comes “Fantasia” by I. Marchneko — an inventive interlude for three banduras. Following are contemporary compositions “Maty Nasha” by Y. Laniuk (Words by B. Oliynyk) with interesting modulations, and the romantic “Shumyt Pshenytsia Yak Dunay” by the irreplaceable late master of popular music V. Ivasiuk (Words by S. Pushyk). The next melancholy song “Terny” by the contemporary composer from Lviv, Ivan Maichyk is performed without bandura accompaniment. The words by Lesya Ukrainka describe wilted flowers, but also bright sunshine.

Classical compositions are represented by a playful, graceful “Minuet” by Boccherini and the devout singing of “Ave Maria” by F. Schubert in Latin, which combines strictness with deep musical feelings. The enticing “Habanera” by X. White, on the other hand, brings us a contrasting brilliance of the bandura strings.

Songs of the “Sichovi Striltsi” and Ukrainian folk songs fill the other side of this cassette. Two of the songs are by the unsurpassed bard of the Ukrainian Legion Roman Kupchynsky. They are “Yak z Berezhan do Kadry” and “Zavitchaly Diwchatonka” — two veritable pearls in the string of Western Ukrainian Song-Art.

Nine Ukrainian folk songs constitute the balance of this cassette in a powerful procession. Here we find, chosen from an endless well of folk art, such songs as: “Oy, Tam na Hori”, “V Kalynovim Lisi”, “Oy, Zatsvily Fialochky”, and others. There is the ever popular “Stavok Zasnuw” adopted by Dmytro Kotko from a German song for choir by Heinrich Pfeil (1835-1899). This dreamy song, transplanted to Ukraine from the outside, has thrived in Ukrainian surroundings and is always a welcome addition.

The trio “Lvivianky” displays even tempered, well matched voices. Their coordination is so perfect that one can listen over and over without loss of

concentration. It is not by accident that the trio was showcased not only in Ukraine but also Poland, Germany, Spain, the Phillipines, Viet Nam, and Japan.

Both cassettes are professionally made. The time duration of each composition is indicated and there are both English, and Ukrainian titles, plus biographical information about the performers and the bandura. I recommend the cassettes without the slightest reservations.

The price of each cassette is \$10.00 including delivery. To order send check or moneyorder to YVO PRODUCTIONS, 5253 Glancy Drive, Carmichael, CA 95608.

Ансамбль бандурристок під керівництвом Тетяни Ткач

ЧЕРЕЗ ТУ БАНДУРУ БАНДУРИСТКОЮ СТАЛА...

(Про табори "Кобзарської Січі" в Емлентоні)

Цього літа, як і два попередніх, нетерпляче очікую день, коли знову повернуся на два чарівні тижні в те прекрасне місце, яке ентузіясти нашого народного інструменту залюбки звуть "Кобзарською Січчю". Напевно вже всі догадуєтесь, що мова йде про табір гри на бандурі, який відбувається щороку на мальовничій оселі "Всіх Святих" у Емлентоні, штат Пенсильванія. Цю оселю "адоптували", а свій табір назвали так юні бандуристи ще за життя свого "Кобзарського батька" св. п. Григорія Трохимовича Китастого. Дуже вже їм усім там сподобалося! І справді, що за краса! Розташована серед чудової природи, сама оселя з усіма устаткуваннями і принадами чарує й захоплює відвідувачів. Я її полюбила з першого ж дня у серпні 1990 року.

На узгір'ї гарні, масивні бараки-колиби (приміщення для таборовиків). Ліжка в них теж масивні, дерев'яні, двоповерхові, але досить вигідні. Всього вісім бараків, і кожний містить від шести до восьми таборовиків. Є в них лазнички, проведена вода, електрика і т. д.

А посеред площині, поміж бараками стоїть великий хрест — вічний символ нашої прадідівської віри і нашого остаточного спасіння. Ідучи далі, натрапляємо на чудову, модерну новозбудовану концертну залю з доброю акустикою, що для нас, бандуристів, дуже важне.

Саме опанування гри на бандурі не складне, але вироблення техніки вимагає вправи, справи й ще раз вправи.

Кульмінаційною точкою таборування є кінцевий концерт — вислід тяжкої і наполегливої праці. Аж дивно, що за короткі два тижні під наглядом висококваліфікованих інструкторів можна зробити! А інструкторами тут були і є всі рідні і духовні нащадки Кобзарського батька Гр. Китастого: Віктор, Юліян та Ірина Китасті, Тарас, Наталка, а тепер Лідія Павловські, Ігор, а тепер і Олег Махлаї, Марко Фаріон та інші, і я маю надію, що й сама колись стану інструкторкою.

Тут на таборі творяться нові знайомства, постають нові мрії, нові враження, що залишаються надовго.

Але помимо всього мені все ж таки чогось бракувало. У всій цій послушності, здисциплінованості, витривалості бракувало, здається, серця й душі. Та два роки тому усе раптом змінилося. Немов іскра, в моєму житті з'явилася бандура, і мій світогляд набрав іншого значення, я наново відкрила світ!

Загальний вигляд учасників табору.

Під час кінцевого попису. Посередині провідник курсу Юліян Китастий.

Ігор Лучка

Кобзарське братство

КОБЗАРСЬКЕ БРАТСТВО ВПЕРШЕ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ БАТЬКІВ

На запрошення відомого нашій громаді у Великій Британії фольклорного ансамблю "Львівські музики" під керівництвом Станіслава Чуєнка, вперше на рідній землі батьків, разом з відомим співаком Олегом Марцинківським, концертував наш ансамбль з Англії "Кобзарське братство" (Юрій Бабчук — музичний та мистецький керівник, Любомир Мазур, Іван Гнилиця та Ігор Лучка).

Організатором та спонзором нашої концертової програми "Великдень на Україні" були українсько-канадська фірма "Міст" і Клуб творчої молоді ім. Володимира Іvasюка.

Зустріч із землею України відбулась 4 квітня 1991 р. на летовищі міста Львова. Тут нас радо привітали рідні, а також побратими "Львівські музики".

Чотири дні кожен з нас гостив у своєї родини, а вже з 9 квітня почалися концерти у Львівському оперному театрі. Тут, на протязі двох днів ми дали чотири концерти, а також інтерв'ю на Львівське радіо.

11 квітня — виїхали автобусом до Києва. Там милувалися Софійським собором, пам'ятниками Богдану Хмельницькому та Володимиру Великому, Печерською Лаврою, Володимирським собором — все вражало. Та найглибше враження лишилося від відвідин пам'ятника Т. Г. Шевченкові у Каневі. Біля нього, з глибоким зворушенням ми проспівали пісню "Тарасова ніч". Виступали в Будинку офіцерів Києва та в селі Калита.

Коли нам, на ласкаве запрошення керівника Державної капелі бандуристів п. Миколи Гвоздя, довелося мати приємну нагоду бути присутніми на їх пробі, то кожному захотілося належати до такого високомистецького колективу. Було б добре, якби вони в майбутньому загостили до української громади Англії. Ще ми виступали на Українському телебаченні в програмі "Вечірній вісник".

16 квітня наша дорога пролягла знову на захід, до Івано-Франківська. Тут ми дали 5 концертів. Виступали також в Тернополі, Яремчі, Кременці. В Почаївській Лаврі, біля знаменитої ікони Почаївської Божої Матері проспівали псалми "Ой, зійшла зоря" та "Страшний Суд". По дорозі до Луцька ми заїхали вклонитися Козацьким могилам від Берестечком, а повернувшись до Львова, віддали шану Івану Франку та Володимиру Іvasюку на Личаківському цвинтарі.

Всюди, де б ми не виступали, нас зустрічали тепло і дружньо. Залі були заповнені.

Вертаючись назад додому, розмовляючи, дивилися ми, як наші

бандури відпочивали і казали собі: "Якби не ті бандури, то хто зна, чи ми б в Україні були?"

Україно, Україно, гей, гей рідна сторона,
буйним житом колоситься в полі далина,
греблі у загравах сяють на Дніпрі
і співають пісню кобзарі: гей, гей, гей,
грай, грай, грай, бандуро, грай, грай, моя бандуро
на всі струни грай, щоб шумів піснями
наш козацький край.

Кобзарське Братство у Каневі біля могили Тараса Шевченка. Великдень, 1991 р. З ліва д-р Любомир Мазур, Ігор Лучка, Юрій Бабчук, Іван Гнилиця

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ, ІНК.

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, INC.

30 Montgomery Street, P.O. Box 17A—Jersey City, New Jersey 07303 • (201) 451-2200

Найстарша
і найбільша
братська,
забезпечніва
і громадська
організація
українців
в Америці і
Канаді

Заснована у
1894 році

Запрошуємо
вас та членів
вашої родини
забезпечитися
в Українськім
Народнім
Союзі та спіль-
но працювати
для добра
українського
народу

- Має ново-впроваджену дуже корисну пенсійну грамоту
- Має 20 кляс модерного забезпечення
- Сума забезпечення не має обмежень
- Виплачує найвищу дивіденду
- Видає щоденник *Свободу*, Український *Тижневик* і журнал для дітей *Веселку*
- Уділяє стипендій студіюючій молоді
- Удержує вакаційну оселю „Союзівку”
- Offers a very advantageous new annuity policy
- Offers 20 types of life insurance protection
- There is no limit to the amount of insurance
- Pays out high dividends on certificates
- Publishes the *Svoboda* daily, the English-language *Ukrainian Weekly* and the children's magazine *Veselka — The Rainbow*
- Provides scholarships for students
- Owns the beautiful estate Soyuzivka

УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«САМОПОМІЧ»

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ
з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордости українського народу,
висловлюючи зокрема найвище признання
НАШІЙ МОЛОДІ,
що з посвятою включилася в ряди
КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА

Ця найстарша й найбільша
УКРАЇНСЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ
все готова
служити усімім банковими послугами
НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ
на найбільше корисних умовах,
що їх кредитівка дає своїм членам.

Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.

МАЄТЕ ФІНАНСОВІ СПРАВИ?

Зайдіть до нас, або закличте телефонічно
і довідайтесь, що

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КРЕДИТІВКА В НЬЮ-ЙОРКУ

- Виплачує найвищі відсотки на звичайні ощадностеві конта.
- Дає безкоштовне життєве забезпечення до 2,000.00
- Утримує пенсійні конта (IRA) на високих відсотках.
- Всі ощадностеві вклади забезпечені Федеральним урядом до 100,000.00 доларів.
- Уділює позики на вигідних до сплати умовах

НА ВАШІ ОСОБИСТІ ПОТРЕБИ АБО
МОРІДЖОВІ ПОЗИКИ НА ЗАКУП РЕАЛЬНОСТЕЙ

- Видає різного терміну сертифікати.
- Безкоштовно забезпечує позики до 10,000.00 на випадок смерті або випадкової непрацездатності.
- З чистого прибутку дає пожертви нашим культурним, науковим, молодечим, мистецьким та релігійним організаціям.

ОЩАДЖУЄТЕ ЧИ ПОЗИЧАСТЕ – ПАМ'ЯТАЙТЕ:
НАШ КАПІТАЛ мусить працювати для НАШОЇ ГРОМАДИ

UKRAINIAN ORTHODOX FEDERAL CREDIT UNION

304 EAST NINTH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10003 TEL. 533-2980/533-0673

ЗМІСТ

<i>Різдвяний привіт</i>	1
<i>Андрій Мокренко. Ішов кобзар до Києва</i>	2
<i>Павло Романюк. "Взяв би я бандуру"</i>	8
<i>М. Д. Чорний. Леонід Черкаський</i>	18
<i>В. Литвин. Сокolina колиска</i>	20
<i>Дума про чорнобильське село</i>	23
<i>О. Козаренко. Кобзар у грамзаписах</i>	30
<i>Андрій Горняткевич. З бандурою по Україні</i>	33
<i>Приємна імпреза-концерт у Сакраменто</i>	37
<i>Тетяна Шевченко. Бандура в Іспанії, Японії та у Львові</i>	39
<i>Микола Чорний-Досінчук. Зустріч з кобзарями України</i>	40
<i>Роман Савицький мол. Бандура й спів у мистецьких записах</i>	52
<i>Roman Sawycky Jr. Two new Cassettes of Bandura and Vocal Music</i>	55
<i>Наталка Булавка. Через ту бандуру бандуристкою стала</i>	58
<i>Ігор Лучка. Кобзарське братство вперше на рідній землі батьків</i>	60

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432

Георгій Ткаченко з учнями на відзначені свого 90-річчя. Київ, 11 травня 1988 р.